

Ақлий заковат ва
руҳий-маънавий
салоҳият — маъри-
фатли инсоннинг
икки қанотидир.

Ислом КАРИМОВ

УСТОЗЛАР ЭЪТИБОРДА, ФАРЗАНДЛАР ЭЪЗОЗДА

Мана, умумтаълим муассасаларида иккинчи чорак ҳам бошланди. Жорий йилда биринчи синфга қадам қўйган жажжи болакайлар мактабга мослашиб, меҳрибон ва жонқуяр устозларидан илк сабоқларни олмоқда.

Пойтахтимизнинг Олмазор туманидаги 243-умумтаълим мактаби бошланғич синф ўқитувчиси, ўн саккиз йиллик педагогик тажрибага эга Нилуфар Комилова биринчи синф ўқувчиларига замонавий педагогик технологиялар асосида таълим-тарбия беришти.

— Болакайларнинг ҳар бири бир олам, — дейди у. — Уларни ўзимизга қанча яқин олиб, меҳр бера олсак, гулдек очилади, билим олишга иштиёқи ортади. Ўқув йили бошидан бунга жиддий эътибор бериб, тиришқоқ ўқувчиларнинг аҳил жамоасини шакллантиришга интиляман.

Дарвоқе, Нилуфар Комилова баркамол авлодни тарбиялашга қўшаётган улкан ҳиссаси учун жорий йилда «Халқ таълими таълочиси» кўкрак нишони билан тақдирланди.

Бурҳон РИЗОКУЛОВ
олган сурат.

Milliy dastur — amalda

ЯНГИ МАҲСУЛОТЛАР

илмий тадқиқот лабораторияларида яратилмоқда

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида олий таълим муассасаларининг ишлаб чиқариш билан интеграциялашувига алоҳида эътибор қаратилган. Жумладан, интеграциялашувнинг ўқув-илмий-ишлаб чиқариш бирлашмалари, олий ўқув юртлири кафедраларининг ишлаб чиқариш корхоналаридаги филиаллари, ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда ҳамкорликда мутахассислар тайёрлаш, хўжалик шартномаси асосида илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишларини олиб бориш каби шакллари борки, уларда талабаларнинг мутахассислиги бўйича кўникма ва малакаси шаклланиши билан бирга, юртимиз истиқболи учун ҳам хизмат қиладиган янгиликларга қўл урилади. Шунингдек, Ўртбошимизнинг 2012 йил 28 майда қабул қилинган «Олий таълим муассасаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва юқори малакали мутахассислар тайёрлаш сифатини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори асосида ташкил этилаётган янги илмий-тадқиқот лабораториялари фаолияти ҳам аynи шу мақсадга қаратилган.

Мамлакатимизда аҳоли эҳтиёжларининг ўсиши баробарида озиқ-овқат саноати ҳам тез суръатлар билан ривожланиб бормоқда. Бу эса муқобил, иқтисодий тежамкор манбаларни қашф этиш, сифатли, экологик тоза маҳсулотлар яратишни тақозо этади. Хўш, Тошкент кимё технологиялари институтининг озиқ-овқат маҳсулотлари технологияси факультети қошидаги кичик илмий тадқиқот лабораториясида ўтказилаётган тажрибалар қўзланган натижага бераётими? Умуман, илмий тадқиқотлар самараси нималарда кўринади?

(Давоми 7-бетда.)

2012-yil — Mustahkam oila yili

ОИЛА ВА БОЛАЛИК — ИШОНЧЛИ ҲИМОЯДА

Пойтахтимизда оила ва болаликни ижтимоий қўллаб-қувватлаш тизимининг маънавий асослари мавзюда халқаро форум бошланди.

Форум Республика

болалар ижтимоий мослашуви маркази, «Sen Yolg'iz Emassan» Республика жамоатчилиги болалар жамғармаси томонидан Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими, Олий ва

ўрта махсус таълим, Соғлиқни сақлаш, Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш, Маданият ва спорт ишлари вазирликлари, Тошкент шаҳар ҳокимлиги,

ЮНИСЕФ ва ЮНЕСКО-нинг мамлакатимиздаги ваколатхоналари билан ҳамкорликда ташкил этилди.

Унда сенаторлар, депутатлар, турли вазирлик ва идоралар, жамоат ташкилотлари раҳбарлари, бир қатор хориж мамлакатларининг мутахассислари, педагоглар, ҳуқуқшунослар, шифокорлар, оммавий ахборот воситалари ходимлари иштирок этди.

(Давоми 2-бетда.)

зарур бўлади. Демак, унинг ишида АКТ воситалари тенгсиз ҳамроҳга айланиши лозим.

2-3-бетлар >

АДОЛАТ РАМЗИ БЎЛГАН САНЪАТ

“Ўлимга мактублар”
туркумидан

Бугун Тошкентдаги муҳташам Ўзбекистон Тасвирий санъат галереясида шахмат бўйича FIDE — Халқаро шахмат федерациясининг Гран-при турнири бошланади. Бу мустақиллик иншооти ҳамюртимиз — ўн еттинчи жаҳон чемпиони Рустам Қосимжонов ва яна жаҳоннинг энг кучли ўн бир гротсмейстери муаллифлигидаги шахмат санъати жаваҳирлари билан ҳам бойиқди.

8-9-бетлар >

ВАҚТИДА УЛҒАЙСИН БОЛАЛАР...

«Оммавий маданият» ҳақида гап кетар экан, негидир гап биздан озоқ-узоқдаги хавф хусусида бораётгандек тугамиз ўзимизни. Бироқ озгина эътиборсизлик ҳам тарбияда хатоликларга йўл қўйишимизга олиб келади. Бу хатолар эса болаларни вақтидан илгари улғайтириб қўяди.

10-бет >

ҚОНУН ЛОЙИХАСИ МУҲОКАМА ҚИЛИНДИ

Президентимиз Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепциясида фуқаролик жамияти институтларининг янада ривожланишига эришиш, амалга оширилаётган ислохотларнинг очик-ошкоралиги ва самарадорлигини таъминлаш ҳамда уларнинг ролини кучайтиришда «Ижтимоий шериклик тўғрисида»ги қонунни қабул қилишнинг аҳамияти ҳақида гапириб ўтганди. Жумладан, ушбу қонунда ижтимоий-иқтисодий ривожланиш дастурларини амалга ошириш, гуманитар муаммоларни ҳал этиш, мамлакатимиз аҳолиси турли қатламларининг ҳуқуқ ва эркинликлари, манфаатларини ҳимоя қилишда нодавлат нотижорат ташкилотларнинг давлат тузилмалари билан ўзаро муносабатларидаги аниқ чегараларни белгилаш ва ташкилий-ҳуқуқий механизмларни тақомиллаштириш каби масалалар бўйича ҳуқуқий нормалар кўзда тутилгани лозимлигини алоҳида таъкидлаганди.

Куни кеча Олий Мажлис Қонунчилик палатасида ушбу қонун лойиҳаси юзасидан «Ижтимоий ҳамкорлик институтини социал-иқтисодий қўллаб-қувватлаш шакллари» мавзусида давра суҳбати бўлиб ўтди. Олий Мажлис ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотларни ва фуқаролик жамиятининг

бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди ва Жамоат фонди маблағларини бошқариш бўйича Парламент комиссияси ҳамда куйи палатанинг Демократик институтлар, нодавлат ташкилотлар ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари кўмитаси ҳамкорлигида ташкил этилган тадбирда Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутатлари, Парламент комиссияси аъзолари, Олий Мажлис ҳузуридаги Жамоат фондининг ихро апарати ходимлари, Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги вакиллари, Ўзбекистон Республикасининг «Ижтимоий шериклик тўғрисида»ги қонуни лойиҳасини ишлаб чиқиш бўйича эксперт гуруҳи аъзолари иштирок этди.

Tadbir

Учинчи сектор номини олган ушбу ташкилотлар бугунги кунда демократик қадриятлар, кийиларимизнинг ҳуқуқ-еркинлиги, қонуний манфаатларини ҳимоя қилишнинг муҳим омилга айланмоқда. Фуқароларимизнинг ўз салоҳиятини рўйбга чиқаришлари, ижтимоий, социал-иқтисодий фаоллиги ва ҳуқуқий маданиятини ошириш учун шарт-шароитлар яратишга ҳисса қўшишда, жамиятда манфаатлар мутаносиблигини таъминлашга кўмаклашмоқда.

Учинчи сектор номини олган ушбу ташкилотлар бугунги кунда демократик қадриятлар, кийиларимизнинг ҳуқуқ-еркинлиги, қонуний манфаатларини ҳимоя қилишнинг муҳим омилга айланмоқда. Фуқароларимизнинг ўз салоҳиятини рўйбга чиқаришлари, ижтимоий, социал-иқтисодий фаоллиги ва ҳуқуқий маданиятини ошириш учун шарт-шароитлар яратишга ҳисса қўшишда, жамиятда манфаатлар мутаносиблигини таъминлашга кўмаклашмоқда.

Давра суҳбати иштирокчилари таъкидлаганларидек, Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатлари таъминланиши ва ҳимояланиши Конституциявий асосга эга бўлиб, конституцияимизнинг 58-моддасида ўз ифодасини топган. Ушбу моддага асосан давлат жамоат бирлашмаларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишини таъминлаб, уларга ижтимоий ҳаётда иштирок этиш учун тенг ҳуқуқий имкониятлар яратиб беради.

Муҳокама қилинган асосий эътибор «Ижтимоий шериклик соҳасидаги тадбирларни молиялаштириш шакллари ва механизмлари» ҳамда «Давлат грантларини тақсимлашнинг самарадорлигини ошириш ва ижтимоий буюртмаларни жойлаштириш масалалари»га қаратилди. Тадбир давомида иштирокчилар томонидан ижтимоий шериклик субъектларини социал-иқтисодий қўллаб-қувватлашга оид қатор масалалар бўйича ҳам фикр-мулоҳазалар билдирилди. Шу билан бирга, бу борадаги миллий ва халқаро тажриба ҳақида сўз юритилди.

Тадбир якунлари бўйича тегишли тақлифлар қабул қилинди ва қонун лойиҳасини тақомиллаштириш бўйича тавсиялар кўриб чиқилди.

Аброр УМАРКУЛОВ,
«Ma'rifat» мухбири

ОИЛА ВА БОЛАЛИК — ИШОНЧЛИ ҲИМОЯДА

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Ўзбекистон Республикасининг ЮНЕСКОдаги доимий вакили, Республика болалар ижтимоий мослашуви маркази ҳамда "Sen Yolg'iz Emassan" Республикаи жамоатчилик болалар жағмари Вазирлиги кенгаши раиси Л.Каримова-Тиллаева, Ўзбекистон Касаба уюшмалари федерацияси кенгаши раиси Т.Норбоева, Бош прокурор ўринбосари А.Шарифидинов, Халқ таълими вазирлиги Т.Ширинов, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги Б.Ҳодиев, Соғлиқни сақлаш вазирлиги А.Алимов, Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги А.Ҳанитов ва бошқалар болаларга меҳрибонлик қилиш, оналарни эъзозлаш халқимизнинг азалий қадриятларидан эканини, Президентимиз Ислам Каримов раҳнамолигида амалга оширилаётган ижтимоий ислохотлар замирида бундай эзгу анъаналаримиз муҳасам бўлиб, истиклол йилларида янгича маънамиз билан бойиб бораётганини таъкидлаганди.

Мамлакатимизда «Соғлом она — соғлом бола» тамойилини рўйбга чиқариш, баркамол авлодни воёга етказиш масаласи том маънода умуммиллий ҳаракатга айланган. Халқимизнинг соғлом ва муносиб ҳаёт кечиришини таъминлаш, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, жисмоний ва маънавий соғлом ёш авлодни тарбиялаш, спортни ривожлантириш учун барча зарур шароитлар яратилган.

Форумда ЮНИСЕФнинг мамлакатимиздаги ваколатхонаси раҳбари Жан-Мишель Дельмот, БМТ Таракқиёт дастурининг юртимиздаги доимий вакили ўринбосари Яко Силлиерс, ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси раҳбари Кристина Пиккат, Исроилнинг мамлакатимиздаги Фавку-

лодда ва мухтор элчиси Хиллель Нюман Ўзбекистонда оилалар фаровонлигини таъминлаш, оналик ва болаликни ижтимоий муҳофаза қилишга оид миллий модель халқаро миқёсда ҳам эътироф этилаётганини таъкидлаганди.

«Мустақкам оила йили» Давлат дастурини амалга ошириш жараёнида бу борадаги ишлар кўлами янада кенгайди ва самарадорлиги ортди. Жамиятимизнинг маънавий негизларини янада мустақкамлаш, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, оилаларнинг маиший шароитларини яхшилаш, ҳар томонлама баркамол авлодни воёга етказишга йўналтирилган тадбирлар изчил амалга оширилмоқда.

Ҳомиладор аёлларни скрининг текшируви билан тўлиқ камраб олиш, болаларни хавфли юқумли хасталикларга қарши эмлаш, ёшларнинг тиббий маданиятини юксалтиришга оид чора-тадбирлар болаликдан ногиронлик, туғма ва ирсий хасталикларнинг олдини олиш имконини бермоқда.

«Оила-маҳалла-таълим муассасаси» ҳамкорлиги жамиятимизда юксак маънавий муҳитни қарор топтириш, миллий менталитетимизга ёт зарарли таъсирларга қарши туришда муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ўзбекистон «Маҳалла» хайрия жамоат фонди, Республика Хотин-қизлар кўмитаси, Халқ таълими вазирлиги ва бошқа ташкилотлар ҳамкорлигида барча маҳаллада «Ота-оналар университети» ташкил этилган. Фарзанд тарбиясининг ҳуқуқий, психологик, ижтимоий жиҳатларини ота-оналарга атрофлича тушунириш, зарур маслаҳат кўмагини кўрсатишда ушбу жамоат тузилмалари муҳим ўрин тутатири.

Мамлакатимизда миллати, ижтимоий ҳолатидан қатъи назар, барча болаларни кучли ва манзилли тарзда иж-

тимоий ҳимоялашга оид амалий чора-тадбирлар жараёнида Меҳрибонлик уйлари фаолиятини янада тақомиллаштириш, уларда тарбияланаётган болаларнинг тўлақонли таълим-тарбия олиши ва касб-хунар эгаллашга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

«Sen Yolg'iz Emassan» Республика жамоатчилик болалар жағмараси, Республика болалар ижтимоий мослашуви маркази томонидан эҳтиёманд оилалар фарзандлари, мураккаб тақдирли болалар саломатлигини мустақкамлаш, уларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоялаш, ижтимоий муҳофазасини кучайтириш, жамиятга интеграциялашуви-га ёрдамлаш каби масалаларга устувор вазифа сифатида эътибор берилмоқда. Кам таъминланган оилалар фарзандлари, алоҳида эҳтиёжли болаларнинг юрак, умуртқа поғонаси, кўз, қулоқ, юз, лаб-танглай қисмидаги нуқсонлар жарроҳлик йўли билан даволанатир. Тўғма хаста болалар учун коррекцион-даволаш курслари, тиббий кўриклар ўтказилиб, ота-оналарга ижтимоий, ҳуқуқий, маънавий ва руҳий кўмак берилмоқда.

Бундай тизимли ишлар халқаро миқёсда ҳам намуна олишга арзугилик тажриба сифатида эътироф этилмоқда.

— Ўзбекистонда амалга оширилаётган «Соғлом она — соғлом бола» дастури аёлни ҳомиладорликка тайёрлашдан бола камолга етгунча бўлган босқичларни камраб олади ва бунинг учун сарфланган сармоя жамиятда мувозанатни таъминловчи муҳим оми бўлмоқда, — дейди Украинадаги «Хар бир бола билан ҳамкорлик» халқаро хайрия фонди менежери Лариса Стрига. — Халқаро форум доирасида мамлакатимизда бу борада эри-

шлаётган ютуқлар билан атрофлича танишдик. Соғлиқни сақлаш тизимини ислох этишнинг муҳим йўналишлари, Ўзбекистоннинг бу борадаги тажрибаси чуқур ўрганилди ва бу бизнинг келгуси фаолиятимизда муҳим ўрин тутди.

Хорижлик мутахассислар Ўзбекистонда баркамол авлодни тарбиялаш, оналик ва болалик манфаатларини таъминлаш, айниқса, ота-она меҳридан бебахра қолган болаларга ғамхўрлик қилиш, уларни фарзандликка олиш, оилаларга ҳар тарафлама кўмак беришга оид эзгу сий-ҳаракатлар кучли ижтимоий йўналтирилганини, аниқ ва манзилли тарзда амалга оширилаётганини алоҳида таъкидлади. Ўзбекистоннинг бу борадаги тажрибаси кўпгина мамлакатлар учун ўрнак бўлиши мумкин. Бунда халқнинг миллий менталитети инобатга олинаётгани, маънавий-ахлоқий масалаларга алоҳида ва жиддий ёндашилаётгани ихобий натижадан бераётгани қайд этилди.

Форумнинг секциялар йиғилишларида оналик ва болаликни ижтимоий ҳимоялаш — болалар, ёшлар келажиги, оилалар фаровонлигини таъминлашнинг асоси, ёш авлод, оила, оналик муҳофазасининг ҳуқуқий-меъёрий, психологик-педагогик ва тиббий-реабилитацион жиҳатлари, алоҳида эҳтиёжли болаларнинг жамиятга интеграциялашуви миллий қадриятлар асосида тақомиллаштириш, оилани мустақкамлашнинг маънавий асослари каби масалалар атрофлича муҳокама этилди.

Форумнинг очилишида Ўзбекистон Республикасининг Бош вазирининг ўринбосари А.Икромов сўзга чиқди.

Назкат УСМОНОВА,
ЎЗА мухбири

Мустақиллик йилларида инсон ре-сурсларини ривожлантиришга устувор аҳамият берила бошлади. Айниқса, бу омилнинг таълимда етакчи ўринга эгаллиги яққол намоён бўлмоқда. Президентимиз таъкидлаганидек: «Бугун Ўзбекистон — фақат жуда бой табиий-хом ашё захиралари, чексиз бозор ва сармоя сарфланадиган соҳага эмас. Айни чоғда мамлакатимиз гоҳ юлган ақл-заковат, маънавий ва маданий имкониятларга эга».

Асрлар давомида болаларни мактабда ўқитиш юзасидан жуда катта тажриба тўпланган. Хозирга қадар ўқувчиларнинг юқори даражада таълим олишини таъминлаш мақсадида ўқитишнинг янги шакллари устида изланишлар олиб боришмоқда, анъанавий таълим усуллари таҳлил этилмоқда. Таъкидлаш жоизки, анъанавий дарслар ўқувчиларнинг умумий ривожланиши учун зарур шароит яратмайди, унда болаларнинг мустақил таълим фаолиятини олиб боришлари етарли даражада аҳамият берилмайди.

Бугун таълимнинг техник воситаларидан фойдаланиш ўқув жараёнининг ажралмас қисмига айланмоқда. Уларни қўллаш имкониятларининг кўлами кундан-кунга кенгайиб, долларлик касб этмоқда. Матбуотда ҳам таълим жараёнига АКТни татбиқ этиш мавзусига кенг ўрин бериллапти. Ҳақиқатан ҳам, аниқ пайтда таълим соҳасини ахборотлаштириш жараёни, унда электрон технологиялардан фойдаланиш суруъати жадаллашиб бормоқда. Мазкур йўналишдаги ишлар, назаримизда, аксар ҳолларда ўз-ўзича, муайян бир тартибга солинмаган тарзда амалга оширилаётгандек: ҳар бир педагог-новатор гўёки ўзи билан ўзи овера. Дастурий материаллар деярли йўқ. Борлари ҳам ёки хорижда ишлаб чиқарилган, ёки тегишли равишда экспортидан ўтказилмасдан алоҳида шахслар томонидан яратилган. «Правда Востока» газетасининг шу йил 2 ноябр соғида Кори Нибейи номдаги Ўзбекистон педагогика фанлари илмий-тадқиқот институти илмий ходимлари томонидан ишлаб чиқилган дастурий махсулотлар ва «Химвтоматика» ОАЖ, «Химвтоматика-групп» МЧЖ корхоналарида тайёрланган техник воситалар ҳақида ҳайро қилинган, ваҳоланки, улар ҳалигача мактабларга етиб бормаган.

Хозирги даврда таълим-тарбия жараёнида қўзланган натижаларга эришишимиз учун замонавий интерфаол мажмуалар сув ва ҳаводек зарурлиги исбот талаб қилмайдиган ҳақиқатдир. **Мазкур мажмуалар таркибий қисмларини электрон таълим тизими (интерфаол электрон доска — ИЭД); ўқув фанлари бўйича дарсларнинг (ўқувчилар психологиясини чуқур биладиган энг яхши ўқувчи, тажрибали методист, замонавий фан ютуқларини эгаллаган мутахассис-олим ҳамкорлигида) ишлаб чиқилган электрон шакллари; АКТни юқори даражада ўзлаштирган малакали фан ўқувчиси ташкил этади.**

Келинг, таълимни янги сифат босқичга кўтариш имконини берадиган техник воситалардан бири — ИЭД ҳақида батафсил тўхталиб ўтамиз.

Яқин-яқингача мактаб синфхонасида оддий доска ўрнида компьютерга уланган, проектор орқали ўзатилаётган тасвири аниқ ўзида акс эттирадиган сенсорли катта экраннинг пайдо бўлиши гўёки афсонадек қабул қилинарди. Бугун эса бу, кўз ўнгимизда содир бўлаётган реал воқеаликка айланди.

ИЭД — ўқувчиларнинг ўқув материални қабул қилиш самарадорлигини ошириши мумкин бўлган бебаҳо восита ҳисобланади. Бу ниманинг эвазига амалга ошадиган? ИЭДнинг имкониятларини қай тарзда юзага чиқариш ва уни қандай қилиб ўқитувчининг энг яқин ҳамроҳига айлантириш мумкин?

Бу саволларга жавоб бериш учун ўз асарларида таълимда онглилик ва фаоллик; кўрсатмалilik; билимлар кетма-кетлиги ҳамда тизимлилик; машқлар ҳамда билим ва кўникмаларни мустақкам эгаллаш каби тўртта тамойилга амал қилиш зарурлигини таъкид-

лаб ўтган Хоразмий, Бегруний, Бердак каби мутафаккирларимизнинг кимматли фикрларига таяниш мақсадга мувофиқ. Шу нуқтаи назардан ИЭДдан фойдаланиш нима беради? Бу — интерфаоллик, мультимедиялилик, моделилик, коммуникативлик ҳамда таълим самарадорлигининг янги даражаси.

Куйида ИЭДни таълимда қўллашнинг асосий йўналишларини кўриб чиқамиз. Аввало, ИЭД, бу — ўқитувчининг дарсларни қизиқарли, жозибали ташкил этишига ёрдам берадиган визуал манба. Иккинчидан, ИЭДни таълим жараёнида қўллаш ўқувчилар фаоллигини сезиларли даражада ошириш имконини беради. Унда ахборотга эга бўлиш қулай ва тушунарли бўлгани боис қабул қилиш муҳити яхшиланиб, ўқувчиларнинг ахборотларни чуқур ўзлаштириши таъминланади. Шунингдек, ИЭД машғулот учун ажратилган вақтдан самаралироқ фойдаланишга кўмаклашади. Ва, ниҳоят,

нарли ҳамда эсда қоларли қилиб ўтишга тайёргарлигига боғлиқ бўлиб қолаверади.

Дарс қандай ишланган бўлмасин, барибир ўқитувчининг қанчалик даражада тайёргарлик кўрганлигига кўп нарса боғлиқ. Ўқитувчи нафақат компьютерда ишонч билан ишлаши, дарс мазмунини яхши билиши, балки уни мақбул маромда, зўриқмасдан, ўқувчиларни доимий равишда билиш, ўрганиш жараёнига жалб этган ҳолда олиб бориши зарур.

Педагогика олий таълим муассасаларида, малака ошириш институтларида АКТни юқори даражада ўзлаштирган малакали фан ўқитувчиларини тайёрлаш учун уларни тайёрлаш ва малакасини оширишнинг чуқур ўйланган ҳамда яхлит тизимини яратиш, педагогларнинг тайёргарлик даражасини давлат томонидан мажбурий сертифицициялашни амалга ошириш зарур. Ўқитувчиларнинг таълим-тарбия жа-

Натижалар ҳам тезда кўзга ташланди. Ўқувчиларда ўрганиш жараёни электрон доска ёрдамида олиб борилган фанларга қизиқиш сезиларли даражада ортди. Ўқитувчиларнинг таъкидлашча, синфхонада интерфаол досканинг пайдо бўлиши сабоқларни ўзлаштириши суст бўлган ўқувчиларда ҳам дарсга ижобий муносабатни юзага келтирган. Ҳатто, ўқиш жараёни кийин туюлганлар ҳам ўзини намоян этишининг янги имкониятларини излаб топилмоқда. Ајрим болалар ўз ижодкорлигини ва индивидуаллигини кўрсатиб, интерфаол доскада амалга ошириш учун турли шакллардаги тақдиротлар ҳамда шахсий мисолларни яратиб ташаббуси билан чиқишди. Шу тарика таълим сифати ҳам кўтарилди.

Интерфаол доскани таълим жараёнида биринчилардан бўлиб инглиз тили фани ўқитувчилари қўллашди. Иш фаолиятида бу янгиликдан катта иштиёқ билан фойдалана бошлаган Сарбиназ Исметовани алоҳида таъкидлашни хоҳлардик. У ўз машғулотларида орфографик қўникмаларни мустаҳкамлаш мақсадида деформацияланган матн устида иш олиб боришни ташкил этади: матнда атайлаб хатога йўл қўйилади, болалар эса уларни топиб, маркер ёрдамида тузатади. Бундай машғулотларнинг тез-тез интерфаол шаклда ўтказилиши ўқувчиларнинг берилаётган барча топшириқларни иштиёқ билан бажариши ва дарс жараёнида фаол иштирок этишини таъминламоқда. "Расми сўз билан алмаштир", "Ортиқчасини топ", "Эшит ва ёз" каби машқлар ўқувчиларнинг хоржий тилларни ўрганишда зарур бўлган нутқ қўникмаларини ривожлантириш ва лугат бойлигини тўлдирish имконини беради. ИЭД ёрдамида ўқитувчи барча болалар севиб ўйнайдиган таълимий ўйинларни ташкил этади. Мазкур таълимий ўйинлар орқали ўқитувчи, биринчидан, барча ўқувчиларни дарс жараёнига жалб этишга, иккинчидан, ўрганилган материални мустаҳкамлашга ва, энг асосийси, уларнинг тегишли ўқув фанини ўрганишга қизиқишини оширишга эришади.

Интерфаол электрон доскадан адабиёт дарсларида ёзувчи, шоирларнинг ҳаёти ва ижодий фаолиятига доир қизиқарли маълумотларни етказишда фойдаланиш ҳам мақсадга мувофиқдир. Негаки, ижодкорлар яшаган жойлар, уй-музейлари ҳақида ҳамда асарлари асосида яратилган ҳужжатли, бадиий фильм ва спектаклларни намойиш этиш имкони мавжуд. Дарсларни ноанъанавий тарзда ташкил этишга ёрдам берадиган бундай қулайликлар, албатта, ўқувчиларнинг ўзлаштирган билимларини мустаҳкамлаш ҳамда умумлаштиришда жуда асқатади.

Интерфаол электрон доска жараёнида шахсий компьютерда ишлангандаги каби алоҳида бир ўқувчи томонидан информациянинг қабул қилиниши муҳитидан фарқли ўлароқ, бу борада таълим олувчилар жамоасини ёппасига жалб этадиган "умуммуҳит" олиб киради. Бу эса эшитилган ва кўрилганларни кейинчалик муҳокама этиш жараёнини ташкил этиш учун қулайлик туғдиради.

Математика дарсларида ўқувчилар аро боғлиқлигини амалга ошириш, ўқув вақтидан оқилона фойдаланиш ҳамда жараёни янгилаш ташкил этишда интерфаол электрон доскадан фойдаланиш самарали ҳисобланади. Доскада турли хил анжомларнинг мавжудлиги ностандарт дарсларни ташкил этиш имконини беради. Математика ўқитувчиси Оксана Маткулова ўз дарсларида интерфаол досканинг имкониятларидан кенг фойдаланимоқда. Масалан, 7-синфларда "Кесма. Кесманинг узунлиги", "Бурчак. Транспортир ёрдамида бурчакни ясаш", "Айлана. Доира" каби мавзулар бўйича кесмалар ва бурчакларни ўлчаш, айлананинг асосий хусусиятларини аниқлашни доскадаги мавжуд линейка, транспортир, циркуль каби анжомлардан фойдаланган ҳолда кўрсатмалли асосда намойиш этишга эришмоқда. Бу эса материалнинг ўзлаштирилишини анча оsonлаштириди, ўқувчиларда чизмачилик анжомларидан фойдаланиш қўникма-

Ta'limda AKT

сини ривожлантиради. Оксана Маткулова 8-синф ўқувчиларида "Координатли текислик" мавзусига қизиқишни оширишга эришди. Шу мавзу бўйича амалий машғулотда доскадаги координатли текислиқнинг тайёр шаблонидан фойдаланилгани шу досканинг ўзида координата нуқталарини белгилаш имконини берди. Анча оддий ва қизиқарли бўлгани учун 8-9-синф ўқувчилари чизикли ва квадрат функциялар графикларини иштиёқ билан ўзлари тузишмоқда.

Интерфаол доска таълим олиш мотивациясини ривожлантирувчи кучли восита, у замонавий талабларга мувофиқ ўқитиш жараёнини янги сифат босқичига кўтаради ва ўқувчиларнинг таълим жараёнида фаол иштирок этиш учун катта имкониятларни тақдим этади, ўқитувчиларни ўқитишнинг янги ғана ёндашувларини излашга руҳлантиради, касбий маҳоратини ошириб боришга рағбатлантиради.

Албатта, интерфаол доскадан фойдаланишнинг биринчи босқичида ўқитувчининг олдиндан тайёргарлигига кетадиган вақт бироз қўзилади, бироқ вақт ўтган сайин методик базанинг тўпланиши кейинги дарсларга тайёргарлик жараёнини енгиллаштиради.

Дарсларда интерфаол доскадан фойдаланиш нафақат ўқувчиларни қизиқарли материаллар билан хайратлантиришга, балки ўқитувчиларнинг ҳам ўқув фанига янгича назар билан қарашига имкон беради. Ўқитувчининг компьютерни билиш даражаси сезиларли равишда ортади, дарсларга тайёргарлик кўриш ва уни олиб бориш ҳақиқий ижодий жараёнга айланади.

Бугунги замон болалари турли электрон манбалардан ахборот олишга қўникиб бўлди, агар ўқитувчи дарсда баён этилаётган материални ўқувчига етиб борадиган қилишни хоҳласа, уни боланинг қабул қилишига мослаши зарур бўлади. Демак, унинг ишида АКТ воситалари тенгсиз ҳамроҳга айланиши лозим.

Ушбу мақоладан мақсадимиз ўз синфхонасида мазкур сеҳрли жиҳоз пайдо бўлган ўқитувчилар билан тўплаган оғина тажрибамизни ўртоқлашдангина иборат эмас, балки ушбу янги техник воситани ўзлаштиришда зарур бўладиган билимларни системалаштиришга интилишдир.

Ишонамизки, барча таълим босқичлари ўқитувчиларининг ҳамкорлигидаги саъй-ҳаракатлари эвазига интерфаол электрон доска мамлакатимизнинг барча таълим муассасаларида ўзининг муносиб ўрнини топади, ўқитувчилар малакаси ва ўқувчилар билим даражасининг ошишига кўмаклашади.

Шундай қилиб, зерикарли дарслар узок ўтишда қолади, чунки бугун мактаблар мустаҳкам моддий-техника базасига, янги авлод дарсқилиқларига, қизиқарли дарс ишланмалари намуналарига эга. Ўқитиш жараёнига электрон таълим ишонч билан кириб келди. Буларнинг барчаси, шубҳасиз, таълим сифатида намоян бўлмоқда. Бунини Тошкентда бўлиб ўтган "Юксак билим ва интеллектуал ривожланган авлоднинг тарбиялаш — мамлакатни барқарор тараққий эттириш ва модернизация қилишнинг энг муҳим шарти" мавзусидаги халқаро конференция иштирокчиларининг заъв билан билдирган фикрлари ҳам аъқол исботлади. Форумда иштирок этган 48 давлат таълим тизими раҳбарлари, олимлари ҳамда мутахассислари ўз таассуротларини баён этар экан, мамлакатимизда мустақиллик йилларида таълим тизимида эришилган ютуқларни тан олиб, Ўзбекистонда таълим жаҳон стандартлари даражасида ташкил этилганига ишонч ҳосил қилишди.

Татлимурат АТАМУРАТОВ,
Қорақалпоғистон Республикаси
педагог кадрларни қайта
тайёрлаш ва малакасини ошириш
институтини ректори

ИЭД бошқа чалғитувчи техник қурилмалар ва ўйинлардан фарқли ўлароқ, болалар ўртасида XXI асрда жуда муҳим бўлган компьютер билан онгли тарзда ишлаш қўникмаларини муваффақиятли равишда омаллаштиради.

Интерфаол досканинг афзаллиги шундаки, ўқитишнинг ушбу воситаси телевидение, компьютер, мобил телефонни кенг тарқалган бугунги даврда ўсиб-ўлғаяётган авлодга ахборотни қабул қилишнинг қулай усулини тақдим этади. Негаки, замонавий ўқувчилар ва талабаларда катта ҳажмга эга визуал ахборот ҳамда кўрсатмалликка эҳтиёж анча ортган. Шу боис интерфаол доскадан фойдаланиш нафақат ижобий ҳиссий кайфият яратиш, балки ўқувчиларнинг мустаҳкам мотивациясини таъминлаб, уларнинг билиш, ўрганиш фаоллигини оширади.

Таълим турлари аро узвийлик ва узлуқсизлиқни ҳисобга олган ҳолда давлат таълим стандартлари, ўқув дастурлари ҳамда режаларининг бажарилишини таъминлашга хизмат қиладиган жиҳодий маҳаллий ўқув дастурлари билан мустаҳкамланмаган интерфаол электрон доска — оддий бир меъбел ҳисобланади. Бу борада мажбурий шарт сифатида мавзу ва йўналишлари мактаблар, олий таълим муассасалари ўқув-методик бирлашмаларида тажриба-синовдан ўтган, маъқулланган ягона ва муфассал дастурларга зарурят катта. Уларни ишлаб чиқишда энг яхши фан ўқитувчиси, дастурчи, методист, мутахассис-олим ва ўрта махсус ҳамда олий таълим муассасаси педагоги иштирок этиши лозим.

Шуни тушуниб олмоқ муҳимки, интерфаол доска, бу — дарсдаги барча муаммоларни ўзи ҳал этадиган, уни қизиқарли тушунарли қиладиган сеҳрли таяқча эмас. Ҳар қандай ресурс каби интерфаол доскадан ҳам дарсларда қўйилган мақсад ва вазифаларга мувофиқ тарзда фойдаланилгандагина кўпроқ самарага эришиш мумкин. У ҳам ўқитувчи қўлидаги доска, бўр, жадвал каби бор-йўғи бир жиҳоз, унинг қанчалик даражада таъсирга эгалиги эса охири-оқибат педагогининг ижодкорлигига, дарсларни қизиқарли, тушу-

раёнида АКТдан фойдаланиш бўйича билим ҳамда қўникмалари захирасини етакчи ўқитувчилар, дарслик муаллифлари иштирокида ва таълимий дастурлар, технологиялар тақдиротини ўтказиш орқали доимий равишда бойитиб, янгилаб бориш талаб этилади. Тажриба шуни кўрсатмоқдаки, амалга жорий этилган 36 соатлик ўқув режаси миқдор жиҳатдан ҳам, мазмун жиҳатдан ҳам ўқитувчиларда электрон-таълимий ресурслардан самарали фойдаланишда зарур бўладиган билим ва қўникмаларни шакллантириш учун етарли эмас. Бунинг учун, аввало, педагогика олий таълим муассасалари ва малака ошириш институтлари ўқитувчиларини тайёрлаш муҳим саналади.

Ҳаёт шуни тақозо этмоқдаки, электрон-таълим тизимини интерфаол доскадан самарали фойдаланиш малакасини тасдиқлайдиган давлат намунасидаги тегишли сертификатга эга ўқитувчи қўллаши зарур. Шу ўринда Қорақалпоғистон Республикаси мактабларида тўпланган тажрибалардан намуналар келтириб ўтишни мақсадга мувофиқ деб ўйлаймиз. АКТни биринчилардан бўлиб қўллаш бошлаган муассасалардан бири "Прогресс" таълим ва ривожланиш маркази ҳисобланади. Бу ерда деярли барча синфхоналар мультимедиа мажмуаси билан жиҳозланган, бир неча йил давомида ҳодимлар саъй-ҳаракати билан кенг медиатека яратилди ва у нафақат ишлаб чиқарилаётган янги электрон манбалар, балки ўқитувчиларнинг муаллифлик ишланмалари эвазига ҳам бойитиб борилмоқда. Интерфаол доскадан фойдаланиш АКТ соҳасида ўзига хос қўшимча билим ва қўникмага эга бўлишни талаб этса-да, ўқитувчилар томонидан бу янгилик жуда кўтаринкилик билан қутиб олинди. Шу мақсадда ташкил этилган семинарларда ўқитувчилар интерфаол досканинг техник имкониятлари ҳамда ундан дарсларда фойдаланиш усуллари билан танишишди.

Yangiliklarda yurt nafasi

❖ **Пойтахтимиздаги "Ёшлар ижод саройи"да "Энг намунали фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари" республика танловининг якуний босқичи бўлиб ўтди.**

Ўзбекистон "Маҳалла" хайрия жамоат фонди томонидан ташкил этилган тадбирда вазириликлар, идоралар, давлат ва жамоат ташкилотлари вакиллари, маҳаллалар фаоллари иштирок этди.

Танловнинг туман, шаҳар, вилоят босқичларида ўн мингга яқин фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари томонидан ижтимоий шериклик муносабатларини янада кенгайтириш, давлат бошқаруви органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини амалга ошириш, ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш юзасидан олиб борилаётган ишларга асосий эътибор қаратилди.

Тадбир якунида танлов ғолиблари эълон қилинди. Унга қўра, Чироқчи туманидаги "Кўкдала" қишлоқ фуқаролар йиғини биринчи, Наманган туманидаги "Бешкапа" маҳалла фуқаролар йиғини иккинчи, Учтепа тумани "Кўкча-Оқтепа" маҳалла фуқаролар йиғини учинчи ўринни эгаллади.

❖ **Миллий матбуот марказида Ўзбекистон Республикаси Конституциясига бағишланган амалий семинар бўлиб ўтди.**

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси томонидан Республика Маънавият тарғибот маркази билан ҳамкорликда ташкил қилинган тадбирда турли вазирилик ва идоралар, муассасалар вакиллари, журналистлар иштирок этди.

Семинар қатнашчиларининг таъкидлашича, мамлакатимиз Асосий Қонуни қабул қилинганининг 20 йиллиги муносабати билан аҳоли кенг қатламлари, айниқса, ёшлар ўртасида миллий истиқлол ғоясини тарғиб қилиш, ўсиб келаётган ёш авлодни Ватанга муҳаббат ва садоқат руҳида тарбиялашга хизмат қиладиган қатор маънавий-маърифий тадбирлар ўтказилмоқда.

❖ **Кармана туманида "Аёллар кенгаши" Республика жамоат бирлашмаси ва қатор ташкилотлар ҳамкорлигида ўтказилаётган "Йил аёли — 2012" миллий танловининг Навоий вилояти босқичи якунланди.**

Танловнинг вилоят босқичида хотин-қизлар учун яратилаётган имкониятлардан самарали фойдаланаётган аёлларнинг билим ва маҳорати ҳар томонлама синовдан ўтказилди. Унда Зарафшон шаҳридаги "Наргиза" хусусий корхонаси раҳбари Наргиза Зарипова ғолиб деб топилди ва танловнинг мамлакат босқичида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритди.

— Хотин-қизларга тадбиркорлик соҳасида яратилаётган имкониятлар ўз қобилият ва истеъдодимизни рўёбга чиқариш имконини бермоқда, — дейди Наргиза Зарипова. — Келгусида корхонамиз фаолиятини янада кенгайтириб, маҳсулотларимизни хорижга экспорт қилиш, шу орқали халқимиз фаровонлигига ҳисса қўшиш ниятидамиз.

❖ **Пойтахтимизнинг Сергели туманидаги Касбхунарга ўқитиш марказида 2013 йилда иш ўринларини ташкил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш дастури лойиҳаси муҳокамасига бағишланган йиғилиш бўлиб ўтди.**

Ўзбекистон Халқ демократик партиясининг Олий Мажлис Қонунчилик палатасидаги фракцияси томонидан Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги билан ҳамкорликда ўтказилган тадбирда депутатлар, тегишли вазирилик ва идоралар вакиллари, тадбиркорлар иштирок этди.

Мамлакатимизда янги иш ўринларини ташкил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш дастурига мувофиқ жорий йилда 967 мингдан зиёд иш ўринлари яратилди. Хусусан, шу йили касб-хунаро коллежларини битирган 501,5 минг нафар йигит-қиз мутахассислиги бўйича амалиёт ўташ ва ишга жойлашиш учун 93 мингга корхона ва ташкилотга бириктирилди.

Сергели туманида бўлиб ўтган йиғилишда ҳам янги иш ўринлари яратиш борасидаги вазифалар атрофича муҳокама этилди.

ЎЗА ва махсус мухбирларимиз йўлаган материаллар асосида тайёрланди.

Конституция — бахтимиз қомуси

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг видеоконференциялар залида Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари қўмитаси ҳамда Демократик институтлар, нодавлат ташкилотлар ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари қўмитаси ҳамкорлигида Бош Қомусимизнинг 20 йиллигига бағишлаб «Конституция — инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат барпо этиш кафолати» мавзусида тадбир бўлиб ўтди.

Тадбирда Қонунчилик палатаси депутатлари, вазирилик мутасаддилари, шунингдек, мамлакатимиздаги 70дан ортқ олий таълим муассасаси

ларининг профессор-ўқитувчилари, талабалари онлайн тизимида тўғридан-тўғри иштирок этди.

Видеоконференцияда чиқишларда таъкидланганидек, жамиятнинг ҳуқуқий барқарорлигини таъминлашда Конституциянинг аҳамияти алоҳида. Асосийси, унда ёшлар масалалари, уларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари ҳам ўз ифодасини топган, ўғил-қизларнинг касб-хунаро танлаши, меҳнат қилиши, билим олиши, дам олиши ва яна турли ижтимоий-сиёсий ҳуқуқлари кафолатланган.

Давра суҳбати шаклида давом этган видеоконференцияда иштирокчилар саволларига батафсил жавоб қайтарилди.

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ахборот хизмати

Чуқур таҳлил

интеллект, маҳорат ва тажрибани талаб этади

Журналист нуқтаи назари, позицияси омманинг фикру қарашларига бевосита таъсир кўрсатади. Айниқса, ўз таҳлиллари билан ахборот майдонига қираётган шарҳловчи чуқур интеллект, маҳорат, тажриба билан қуролланиши керак. Бунинг учун назарий билимларни эгаллаш билан бирга, соҳада ишлаётган етук мутахассислардан амалий кўникмаларни ўзлаштириш, ҳаётий тажрибаларни ўрганиш ҳам муҳим омилдир.

Шу жиҳатдан «Shodlik palace» меҳмонхонасида Минтақавий сиёсат жамғармаси томонидан «Халқаро масалаларнинг оммавий ахборот воситаларида ёритилиши: мазмун, услуб ва профессионаллик» мавзусидаги ўқув-семинарининг ташкил этилиши эътиборли бўлди.

Уч босқичли ўқув-семинарнинг мавзу йўналишлари хил-

O'quv-seminar

ма-хил бўлиб, соҳа мутахассисларининг замонавий халқаро журналистиканинг назарийси ва амалиёти, долзарб халқаро ҳодисаларни ёритиш принциплари, ОАВдаги халқаро медиаматнлар каби ўнга яқин йўналишлардаги чиқишлари тингланди.

Санобар ЖУМАНОВА

Илмий-амалий қўлланмалар зарур

Кори Ниёзий номидаги Ўзбекистон педагогика фанлари илмий тадқиқот институтида Халқ таълими вазирлиги ва «Адолат» социал-демократик партияси ташаббуси билан «Ҳуқуқий маданиятни шакллантиришнинг педагогик муаммолари» мавзусида илмий-амалий конференция ўтказилди.

Tadbir

Тадбирда сўз олганлар Конституциямизнинг инсон ҳаётида тугган ўрнига тўхталиб, унинг мазмун-моҳиятини ёшлар онгига сингдириш, бунинг учун эса мактабларда ҳуқуқий таълимга алоҳида эътибор бериш лозимлигини таъкидлашди.

— Соҳада янгиликлар қилиш вақти келди, — дейди Республика таълим марказининг ижтимоий, иқтисодий билим асослари ва маънавий-маърифий ишлар бўлими бошлиғи Наргиза Исмаилова. — Ҳўш, нима қилиш керак? Биринчи навбатда ўқувчиларнинг қизиқишидан келиб чиққан маъқул. Дарс ўтилаётганда қуруқ маърузалардан қочиб лозим. Ҳуқуқчи мавзу моҳиятини эсда қолиши осон бўлган турли усуллар билан кўрсатиб бера олинсин. Иккинчиси шуки, соҳада илмий-амалий қўлланмаларни кўпайтириш зарур. Конституцияни ўргатиш бўйича янги таълимий усуллар ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ.

Баҳодир ҲАЛИМОВ, «Ma'rifat» мухбири

«Шарқ қўлёзмалари хазинаси»

ЎЗР ФА Абу Райхон Бериунин номидаги Шарқшунослик институтида ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси билан ҳамкорликда нашр этилган «Шарқ қўлёзмалари хазинаси» китобининг тақдими бўлиб ўтди. Тадбирда Ўзбекистоннинг ЮНЕСКО ишлари бўйича вакили, ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси раиси Кристи Пиккет хоним, мамлакатимиздаги элчихоналар ҳамда илмий тадқиқот муассасалари, олий ўқув юрлари ва кутубхоналар вакиллари иштирок этишди.

Ўзбек, рус ва инглиз тилларида нашр қилинган мазкур китоб Шарқшунослик институти ходимлари ва хорижий мутахассислар томонидан тайёрланган бўлиб, институтида сақланаётган 26000дан зиёд қўлёзма ҳамда 39000дан ортқ

титут фондининг ҳолати ва қўлёзмаларни сақлаш шароитларини яхшилашга қаратилган махсус лойиҳага ҳам алоҳида ўрин берилган.

Тақдимотда сўз олганлар китоб нафақат Ўзбекистонликлар, балки хорижий мутахассислар, тарихчи ва манбашунослар, умуман, илмий ва меҳнат фаолияти нодир қўлёзмалар билан боғлиқ бўлган барча учун фойдали манба эканини таъкидлашди.

Шерали ҚҮЛДОШЕВ, ЎЗР ФА Шарқшунослик институти илмий ходими

Болалар нигоҳида — юрт манзаралари

Чинакам фотоасар — қалб ва ақл uyg'unligidan yuzaga keladi. Ҳаётнинг бетакдор лаҳзасини тутта билиш, воқеликнинг нозикликларини илғай олиш фото-рассомдан нафосатга йўғрилган шижоат ва дидни талаб этади.

Ана шундай ёш иқтидор эгалари А.Хўжаев номидаги республика дизайн коллежига, «Конституция — гурур ва ифтихоримиз» фотосуратлар кўрик-танловининг республика босқичига йиғилди. «Баркамол авлод» республика болалар техник ижодиёти маркази ташкил этган тадбирда Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳридан ҳудудий босқичларда ғолибликни қўлга киритган 42 ўқувчи иштирок этди.

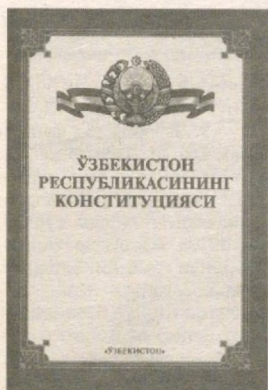
Ўзбекистон Бадиий академияси аъзоси, халқ rassоми Равшан Миртожиев бошчилигидаги нуфузли ҳайъат иштирокчиларни бир қанча

шартлар бўйича баҳолади. Қатнашчи кўрсатилган манзара ёки буюмни расмга олиши ва 5 дақиқа ичида сурат ҳақидаги тушунчаларини озғаси баён қилиши талаб этилди. Шунингдек, сурат композициясининг жонлилиги, соя ва ёруғликдан тўғри фойдаланилгани ҳам ҳисобга олинди.

— Биринчи марта устозим Зақвий Фозиллов кўмагида гуллаётган ўрик суратини олганим, — дейди «Энг ёш иштирокчи» номинацияси ғолиби, Навбахор туманидаги 5-мактабнинг 5-синф ўқувчиси Чарос Шодиқуллова. — Шундан бўён оиламиз аъзоларини, шаҳримиз кўчалари ва жозибакор табиат манзараларини суратга олиш энг сеvimли машғулотимга айланди.

Тадбир сўнггида ғолибларга Халқ таълими вазирлигининг диплом ва ҳоний ташкилотларнинг совғалари топширилди.

Назкат ХОЛМЕТОВА, «Ma'rifat» мухбири

ДАВЛАТИМИЗНИНГ ҲУҚУҚИЙ СИЙРАТИ

Ўзбекистоннинг ўзлиги ҳуқуқий жиҳатдан — Конституциямиздир.

Фуқароларимизнинг ўзлиги эса, уларнинг Конституциямизни нечоғли билишлари ва унга риоя қилишларидадир.

Бу ҳақда сўз борганда, Президентимиз Ислоҳ Каримов шундай дейди: «Конституция — давлатни давлат, миллатни миллат сифатида дунёга танитадиган қомуснома».

2001 йилнинг январь ойида мамлакатимизда умумдавлат ва умумхалқ аҳамиятига эга ҳужжат — Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганишни ташкил этиш тўғрисида» фармойиши қабул қилинди. Бу фармойиш ҳаётимизнинг Асосий қонун бўлиши ҳақида Конституциясининг жамиятимиздаги ўрни ва аҳамиятини, маъно-мазмунини ўрганиш, ёш авлоднинг ҳуқуқий онги, тафаккури ва маданиятини тарбиялаш, Конституцияни билиш, унинг маъзун ва моҳиятини тарғиб-ташвиқ қилиш ишларини изчил равишда ташкил этилишини аниқ бир тизимга солишга асос бўлди.

Ижтимоий-сиёсий тараққиётимизда ҳаётий эҳтиёж тарзида юз берган муҳим ўзгаришлар ўз навбатида сиёсий ва ҳуқуқий тафаккурни бойитиб, кенгайтириб боради. 1991 йилнинг 12 апрелида Президент раислигида Конституциявий комиссиянинг биринчи мажлиси бўлиб ўтди. Унда Конституция лойиҳасини яратиш билан боғлиқ барча ташкилий ва илмий-иждоий жараёни мувофиқлаштириб бориш учун Конституциявий комиссия аъзолари ҳамда етакчи мутахассислардан иборат ишчи гуруҳи ташкил этилди. Мажлисда Конституциявий комиссия раиси Ислоҳ Каримов ишчи гуруҳи олдида қуйидаги вазифаларни қўйди:

— конституциявий ривожланишнинг жаҳон тажрибасини ўрганиб чиқиш;

— бошқа мамлакатларнинг инсон ҳуқуқлари бо-

расида, демократия ва қонунчилик соҳасида қўлга киритган ютуқларини ҳисобга олиш;

— кенг халқ оммаси дилига яқин ва тушунарли бўлган сиёсий-юридик ҳужжат яратиш.

Мазкур топшириққа кўра, Франция, Канада, Германия, Швеция, Япония, Италия, Португалия, Греция, Туркия, Эрон, Ҳиндистон, Покистон, Миср, Венгрия, Болгария ва Литва давлатларининг конституциялари чуқур ўрганилди, қиёсий таҳлил этилди.

Шуни алоҳида таъкидлаш ўринлики, янги Конституциямизнинг лойиҳасини яратишда ўзбек халқининг миллий давлатчиликка оид кўпмингиллик тарихига эга ғоя ва фикрлари, шу жумладан, «Темур тузуклари»даги давлатни идора этишга доир муҳим қоидалар ҳам бўлажак Асосий қонунимизга асос қилиб олинди.

Лойиҳа пухта ишловлардан кейин икки марта умумхалқ муҳокамаси учун матбуотда эълон қилинди, шу тариқа, умумхалқ муҳокамаси икки bosқичда ўтказилди. Муҳокамаларда жами 6 мингдан ортиқ таклиф ва мулоҳазалар билдирилди, булар лойиҳанинг ихчам, лўнда, чуқур маъноли ва барчага тушунарли бўлишига асқотди. Ниҳоят, 1992 йил 8 декабрда Ўн иккинчи қаҳриққ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг XI сессияси бўлди. Унда «Ўзбекистон Республикаси Конституциясини қабул қилиш ҳақида»ги масала кўрилди. Бу масала бўйича Конституция комиссия Раиси Президент Ислоҳ Каримов маъруза қилди. Маърузачи сессия муҳокамасига қўйилган мазкур Конституция ҳар қандай етакчи мамлакатнинг Конституцияси билан бир қаторда беллаша олади, деб таъкидлаб ўтди.

Шу тариқа, депутатларнинг таклиф ва мулоҳазалари инobatга олингани ҳолда, ушбу сессияда суверен демократик Ўзбекистон Республикасининг биринчи Конституцияси қабул қилинди. Бу даврга келиб, мустақил давлатга эга эдик, жамиятимиз ҳам сиёсий-ҳуқуқий онг жиҳатидан бирмунча ривож топган эди. Парламентимиз аъзолари

шу ҳолатни ҳис этардилар. Шу сабабли олтига бўлим, 128 моддадан иборат Конституциямиз яқдллик билан қабул қилинди. Ислоҳ Каримов сессияда сўзлаган нутқида, жумладан, бундай деди: «Хур Ўзбекистонимизнинг тарихида биринчи Конституцияни қабул қилиш — жумҳуриятимизнинг янгидан туғилишидир, ҳуқуқий мустақиллигимизга мустаҳкам пойдевор қуришдир... Конституциямиз асосий қонунимиз сифатида давлатни давлат қиладиган, миллатни миллат қиладиган қонунларга асос бўлиши муқаррар... Конституция ўзининг туб моҳияти, фалсафий ғоясига кўра янги ҳужжатдир. Унда коммунистик мафкура, синфийлик, партиявийликдан асар ҳам йўқ. Жамки дунёвий неъматлар орасида энг улуғи — инсон деган, фикрни илгари сурдик ва шу асосда «фуқаро — жамият — давлат» ўртасидаги ўзаро муносабатнинг оқилона ҳуқуқий ечимини топишга интилдик». Бир фуқаро ва адиб сифатида шу нутқни тинлаган, ушбу сессияда қатнашган онларимизни ҳаётимизнинг энг гўзал ва мазмунли дамлари деб биламиз. Бу дамлр шууримиз ва қалбимизда бир умрга сақланиб қолган.

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси халқаро ҳуқуқнинг ҳамма томонидан эътироф этилган принцип ва меъёрларига, умуминсоний қадриятларнинг устуворлигига асосланган том маънодаги демократик Конституциядир.

Конституциямиз олий даражадаги қонун сифатида давлатимизнинг қиёфасини, унинг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий тузумини, бошқарувининг демократик принципларини, жамият ривожланишининг стратегик йўналишларини, фуқаролар ҳуқуқ ва эркинликларини кафолатланганлигини, маънавий қадриятларимиз асосларини мустаҳкамлаб беради.

Ҳуқуқий демократик давлатда яшаётган эканмиз, қонунларга риоя қилишимиз шарт. Лекин амалда шундай бўлаётими? Ҳамма ва ҳар борада ҳам шундай иш тутиляптими? Шўролар даврдан асорат бўлиб қолган иллатлардан бири шуки, илгарилари кимнинг бошига бирор мушкулот ту-

шиб қолгудек бўлса, райкомга югурарди, у ерда иши битмаса, обкомга борарди, энг аввало, адвокатга, сулга муурожаат қилиб кўриш ҳақида ўйлаб кўрмасди ҳам. Чунки бу ташкилотларнинг инон-ихтиёри райком, обкомларнинг измида эди. Мушкулотнинг ечими қуйидан эмас, юқоридан бошлаб берилиши одатий ҳол, ёзилмаган қонун бўлиб қолган эди. Айрим фуқароларимиз шундай кўникмадан ҳали-ҳануз қутула олмаганлар, десак хато қилмаймиз. Бунинг иккита сабаби бор. Биринчидан, қонунчилик фаолиятимизда камчилик мавжуд. Иккинчидан, қонун асосида яшашга ҳали етарли даражада киришиб кета олганимиз, уларни керакли даражада ўргана олганимиз йўқ. Қонунларни ўзлаштиришни эса Асосий қонунимизни ўрганишдан бошлаш лозим бўлади. Шу боисдан ҳам Президентимиз Ўзбекистон Конституцияси қабул қилинганига 8 йил тулиши муносабати билан ўтказилган маросимда сўзлаган нутқида бу ҳақда яна бир бор таъкидлаб ўтган эди:

«Биз қонун устуворлигига эришгандагина ўзимиз учун мақсад қилиб қўйган адолатли, эркин жамият, фаровон ҳаёт барпо этишимиз мумкин.

Бунга ҳеч қачон унутмаслигимиз, у барчамиз учун ҳаётий бурча айланиши лозим.

Шундай экан, жамият ҳаётининг мезони бўлган Конституцияни чуқур ва ҳар томонлама ўрганишимиз, унинг маъносига етиб бориб, амалий ҳаётимизнинг доимий қўлланмасига айлантиришимиз даркор.

Мен Конституцияни болалар боғчасидан бошлаб ўрганишни, мактабларда дарслик тариқасида ўқитишни, олий ўқув юртларида махсус бир дарс сифатида ўрганишни бугун барча мутасадди раҳбар ва ташкилотларимизга топшириқ тариқасида айтмоқчиман.

Токи ўқиб-ўсиб келаётган ёш авлодимиз Конституциянинг маъно-мазмунини, у халқимизнинг истиқлол йилларида эришган улкан тарихий ютуғи эканини теран англаб етсин».

Юқориди айтилган фикрлар бугун ҳам долзарбдир.

Конституциямизни ўрганишнинг зарурлигини тур-

мушнинг ўзи тақозо этади. Чунки қонунларни билмаслик масаланинг бир томони бўлса, қонунларга риоя қилмаслик масаланинг иккинчи томонидир. Тўғри, ҳар бир фуқаро профессионал ҳуқуқшунос даражасида қонун-қоидаларни билмаслиги табиийдир. Бундай талабни қўйиб ҳам бўлмайди. Лекин, жилла курса, кундалик турмуш ва меҳнат фаолиятида дуч келиши мумкин бўлган муаммоларни ҳал этишда асқотиб қоладиган, асосий тушунча ва қоидаларидан хабардор бўлиш ўзи учун ҳам, жамият учун ҳам фойдалан холи эмас.

Асосий қонунимизнинг «Инсон ва фуқароларнинг асосий ҳуқуқлари» деб аталган иккинчи бўлимида фуқаролик, шахсий ҳуқуқ ва эркинликлар, сиёсий ҳуқуқлар, иқтисодий ва ижтимоий ҳуқуқлар, инсон ҳуқуқлари ва эркинликларининг кафолатлари, фуқароларнинг бурчлари хусусида сўз боради; «Жамият ва шахс» деб аталувчи учинчи бўлимида эса жамиятнинг иқтисодий негизлари, жамият бирлашмалари, оила, оммавий ахборот воситалари тўғрисида сўз юритилади. Бу бўлимлардаги моддалардан хабардор бўлиш бозор иқтисодиёти кетаётган ҳозирги даврга жуда керак. Айниқса, ҳар бир корхона, ташкилот ва муассасаларнинг раҳбарлари, касаба уюшмалари қўмиталарининг раислари билишлари ҳам, уларга риоя қилишлари ҳам шарт. Масалан, Конституциямиз 37-моддасининг биринчи бандида бундай дейилади: «Ҳар бир шахс меҳнат қилиш, эркин касб танлаш, адолатли меҳнат шaroитларида ишлаш ва қонунда кўрсатилган тартибда ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқига эгадир». Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодекси худди мана шу модда асосида тузилган.

Хуллас, Конституциямизни чуқур ўрганиш фуқароларнинг ўзини ўзига танитади, истиқлол имкониятларидан фойдаланиб, самарали меҳнат ва ижод қилишга ҳуқуқий замин яратди.

Абдуҳақор ИБРОҲИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси
санъат арбоби,
Олий таълим аълочиси

Мамлакатимиз ёшлари фан олимпиадаларида, кўплаб спорт мусобақаларида жаҳон миқёсида фахрли ўринларни эгаллашапти. Бу, албатта, ўқувчилардан катта тайёргарликни, педагоглардан эса тинимсиз меҳнат ва изланишни талаб этади. Ана шу жараёнга муносиб ҳисса қўшиш мақсадида, мана, беш йилдирки Саъди Сирожидинов номидаги академик лицейда Ўрта махсус, касб-хунар таълими маркази ҳамда Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети ва илгор ўрта махсус, касб-хунар таълим муассасалари ҳамкорлигида математика, физика, кимё, информатика фанларида «Лицейим — фахрим» республика беллашуви ўтказиб келинаёпти. Қувонарлиси, жорий йилдаги билимчилар мусобақасига биология фани билимдонлари ҳам қўшилиши.

Беллашувга қизиқиш ортаёпти

Ўрта махсус, касб-хунар таълими маркази директори ўринбосари Зайниддин Худойбердиев ўз сўзида Президентимиз раҳнамолигида юртимизда ёш авлодга пухта билим бериш, истеъдодли ўғил-қизларни кўлаб-қувватлаш, ёшлар маънавиятини юксалтириш борасида олиб борилаётган ислохотлар ўзининг юксак самараларини бераётгани, Тошкент, Бухоро, Самарқанд олимпиада мактаблари бўй кўрсата бошлагани, муҳими, янги турдаги таълим муассасаларида яратилган шарт-шароитлардан баҳраманд бўлаётган ўқувчиларимиз дунё миқёсидаги турли кўрик-танлов ва халқаро олимпиадаларда юксак натижаларни кўлга киритаётганини таъкидлаб, билимлар беллашувига ўғил-қизларга омад тилади.

Шундан кейин беллашувга старт берилди. Республика академик лицейларидан келган 400дан зиёд ўқувчи бор иқтидорини ишга солиб, топшириқларни бажаришди. Жараёни нуфузли ҳакамлар ҳайъати — олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчилари, малакали мутахассислар кузатиб туришди ва танлов натижаларини баҳолашди.

— Аниқ фанлар кесимида бўлиб ўтаётган мазкур беллашувга қизиқиш йилдан-йилга ортиб бораётгани қувон

БИЛИМ, САЛОҲИЯТ, НАТИЖА

Ўқувчиларимиз ўртасидаги беллашувларда намоён бўлаётмир

нарлидир, — дейди ташкилий кўмита аъзоси, ЎзМУнинг академик лицей ва касб-хунар коллежлари билан ишлар бўйича проректори Абдусалом Умаров. — Асосийси, бу ерга илгор ўқитувчилар ҳам ташриф буюришяпти. Улар ўзро тажриба алмашиб, бир-бирларининг иш усуллари билан қизиқишяпти. Мазкур мусобақа муаллиму мутахассисларнинг режали фаолият олиб боришга, ўқувчиларнинг билими юксалишига ўзига хос ҳисса қўшаётир, десам сира муболага бўлмайди.

Ғолиблик шохсупаси кимларга насиб этди?

Ҳакамлар ҳайъати ҳулосасига кўра, **математика** фани бўйича Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти қошидаги академик лицей ўқувчиси Шаҳзод Иброҳимов биринчи, ЎзМУ қошидаги Саъди Сирожидинов номидаги академик лицей ўқувчилари Ҳакимбой Эгамбергенов ҳамда Бунёд Болтаев иккинчи ва учинчи, **физика** фани бўйича НамДУ қошидаги 2-академик лицей ўқувчиси Ри-

вожиддин Жалолов биринчи, БухДУ қошидаги 3-Қорақўл академик лицейи ўқувчиси Шаҳзод Бобомуродов иккинчи, ЎзМУ қошидаги Саъди Сирожидинов номидаги академик лицей ўқувчиси Исроҳим Умиров учинчи, **информатика** фанидан ЎзДЖТУ қошидаги 3-академик лицей ўқувчиси Хусниддин Мақсудов биринчи, НамДУ қошидаги 2-академик лицей ўқувчиси Сирожиддин Абдукари-

— Иқтидорлилар баҳсида республикаимиз академик лицейларида таълим олаётган энг зукко, билимдон ўқувчилар ўзаро беллашишди, — дейди Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти қошидаги 2-академик лицейнинг 2-курс ўқувчиси Шоҳрух Иброҳимов. — Дастлаб мисол ва масалаларни ечишга киришганимда сал ҳаяжонландим, топшириқлар ҳар доимгидан муракброк туюлди. Қадрдон ли-

Litseyim — faxrim

қошидаги 3-академик лицей ўқитувчиси Лочинбек Шодинев. — У информатика фанига ихлос қўйган. Дарслар ва фан тўғрақларидаги фаол иштироки, қолаверса, интернетдан фойдаланган ҳолда кўплаб мисол ва масалалар ечиши совринли ўринни олишига имкон берди.

Беллашув якунида ғолиблар эгаллаган ўринларига мувофиқ ўрта махсус, касб-хунар таълими марказининг I, II, III даражали дипломлари, фахрий ёрлик ва ҳомийларнинг пул мукофотлари билан тақдирланишди. Кўрик-танлов якунланди, лекин беллашув давом этади. Натижалар жойларда чуқур таҳлил қилинади. Шу тариқа кейинги баҳсларга, фан олимпиадаларига тайёргарлик бошланиб кетади. Бу эса таълим жараёнини юксалтиришга хизмат қилади.

— Ўтган йилги беллашув ғолибларидан 81-82 фоизи олий таълим муассасаси талабаси деган шарафли номга муяссар бўлишди, — дейди ЎМКХТМнинг ўқув жараёнини такомиллаштириш ва илгор педагогик технологияларни жорий этиш бошқармаси бошлиғи Ўқтамжон Худойбердиев. — Янада қувонарлиси, ана шу беллашув иштирокчиси Равшан Олмосов Остона шаҳрида ўтказилган 46-халқаро Менделеев олимпиадасида кумуш медаль соҳиби бўлди. Ҳозир у Тошкент тиббиёт академияси талабаси. Қисқаси, бутунги синов ўқувчиларни соғлом рақобатга қорлаши билан қадридли. Қолаверса, кейинги беллашувлар учун мустаҳкам пойдевор вазифасини ҳам бажариши тайин.

Қурбонбой МАТҚУРБОНОВ, «Ma'rifat» мухбири

Тошкент архитектура-қурилиш институтида шу йилнинг 19-20 ноябрь кунлари «Замонавий архитектура ва инновация» мавзусида халқаро анжуман бўлиб ўтди.

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Тошкент архитектура-қурилиш ҳамда Самарқанд давлат архитектура-қурилиш институти ҳамкорлигида ташкил этилган анжуманда мамлакатимиз олимлари ҳамда МДХ ва Европанинг ўнга яқин давлатларидан келган соҳа мутахассислари катнашди.

Анжуман аввалида иштирокчиларга юртимизда мустақиллик йилларида Юртбошимиз Ислам Каримов раҳнамолигида улкан бунёдкорлик ишлари амалга оширилгани ҳаётли лавҳалар асосида гапириб берилди. Шунингдек, улар институт бош биносининг 1, 2, 3-қаватлари фойдаларида ташкил этилган Ўзбекистон архитекторлари, институт профессор-ўқитувчилари, талабаларнинг ижодий ишлари, шу билан бирга, Абдуғани Жумаевнинг «Бунёдкорлик эпопеяси» фото-кўргазмаси, «Йилнинг энг яхши диплом ишлари ва магистрик диссертациялари» ҳамда лойиҳалаш институтлари вакилларининг ижодий ишлари кўргазмаси билан яқиндан танишишди.

ҲАМКОРЛИКНИНГ УҒЎҚИ КЕНГ

Халқаро анжуманининг ялпи мажлисида Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ўринбосари Ш.Қайомов, Тошкент архитектура-қурилиш институти ректори Т.Низомов, Ўзбекистондаги Германия элчихонасининг маданият ва матбуот бўлими раҳбари ўринбосари Люция Грюних ўз чиқишларида Қадрлар тайёрлаш миллий дастури моҳияти, келажакдаги вазифалар, институт марказларида яратилаётган инновацион ишланмалар, битирувчилар салоҳияти, Берлин, Потсдам, Геймер шаҳарларидаги архитектура-қурилиш институти билан Ўзбекистондаги олий таълим муассасалари ҳамкорлигида эришилаётган натижаларга батафсил тўхталиб ўтишди.

Анжуман давомида ТАКИ кафедра мудир, профессор М.Ахмедовнинг «Ўзбекистоннинг замонавий архитектура-қурилиш институтидаги инновациялар», Ўзбекистон архитектура-қури-

лиш илмий текшириш институти вакили, таниқли архитектор Б.Абдуллаевнинг «Ўзбекистон Республикасида шаҳарсозлиқнинг режалаштирилиши», Германиялик мутахассис, профессор Х.Шройдернинг «Германия саноатида стандартлаштириш: бугунги вазият» маърузалари қизиқиш билан тингиланди.

Сўнгра баҳс-мунозаралар халқаро анжуманининг «Меъморчиликда аъёнлар интеграцияси», «Замонавий архитектуранинг трансформацион йўллари», «Шаҳарсозлик, ландшафт архитектура-қурилиш аҳоли пунктларини режалаштиришнинг долзарб масалалари», «Таълим тизимини ислох қилишда архитекторлар тайёрлашнинг муҳим масалалари», «Архитектура ва қурилишнинг ўзаро боғлиқ масалалари» шў'баларида давом эттирилди.

Халқаро анжуман якуний ялпи мажлисида халқаро ҳамкорлиқнинг уфқ-

лари кенгайиб бораётгани, хорижлик мутахассислар, шунингдек, ушбу тадбирда юртимизда қурилиш комплекси, архитектура ва қурилиш соҳасида фаолият олиб бораётган олий таълим муассасалари, илмий текшириш ва лойиҳалаш институтлари инженер-техник ходимлари, профессор-ўқитувчилари, мутахассислар, олимлар, магистрант ва талабаларнинг 200дан ортиқ маърузалари билан иштирок этгани, улар шу куннинг долзарб вазифалари ақс этгани билан эътиборли бўлгани алоҳида қайд этилди. Келажакда биргаликдаги фаолиятни қизғин давом эттириш, хусусан, институтлараро алоқаларни мустаҳкамлаш, қадимий ёдгорликларни ўрганиш, шаҳарлар инфратузилмасини янгилаш йўлида ҳамкорликда илмий изланишлар олиб бориш, шунингдек, талабалар ўртасида семинар, маҳорат дарслари ташкил этишга келишиб олинди.

Икки кун давом этган анжуман доирасида Германиянинг «Lehmbau» миллий ассоциацияси тақлифига асосан Гил-лоили меъморчиликнинг ривожланиш муаммоларига бағишланган илмий семинар ҳам ўтказилди.

Қ.МАТҚУРБОНОВ, «Ma'rifat» мухбири

(Давоми. Боши 1-бетда.)

— “Озиқ-овқат ва озуқа” илмий тадқиқот лабораторияси, “Қарши ёғ-экстракция”, “Сурхонозик-овқатсаноат”, Тошкент ёғ-мой комбинати ва “Турон-Хўжайли” сингари корхоналар билан ҳамкорликни йўлга қўйган, — дейди лаборатория раҳбари, техника фанлари номзоди Камар Серкаев. — Лаборатория шу корхоналар билан ҳамкорликда маълум ҳудуд ва минтақанинг реал эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда янги маҳсулот турларини яратиш ва ишлаб чиқаришни янада такомиллаштириш билан шуғулланади. Бундан ташқари, лаборатория ишлаб чиқариш жараёнида содир бўладиган маҳсулотнинг таъми бузилиши, ранги ўзгариши, куюқ ёки суюқлашиши, сифат ўзгаришларини кузатиб боради. Мухими, институт талабалари илмий ишларга кенг жалб этилмоқда. Қанд ва бижгиш маҳсулотлари, дон ва дон маҳсулотлари, ёғ, мой ва дон маҳсулотлари технологияси йўналишларида фундаментал, амалий ва инновацион тадқиқотлар олиб борилаёпти. Янги технологиялар асосида маҳсулот олиш ва сифатини оширишга алоҳида эътибор қаратилади. Айни пайтда кичик лабораториялар талабаларнинг назарий билимларини синовдан ўтказадиган маскан, қолаверса, кичик корхона вазифасини ҳам ўтамоқда.

Бир хомашёдан бир неча маҳсулот

— Лабораториямизда топинамбур тугунакларидан ҳар хил маҳсулотлар ишлаб чиқариш технологиясининг самарали қайта ишлаш комплекси яратилган. Функционал шарбат, тиббиёт сироплари, функционал сутли ичимликлар, инулин ва пектин табиий концентратларини ер ноки(топинамбур)дан олиш тажрибалари айнан “Озиқ-овқат ва озуқа” илмий-тадқиқот лабораториясида олиб борилмоқда, — дейди стажёр-тадқиқотчи Феруза Тожибоева. — Тайёрланаётган маҳсулотларнинг ҳар бири муҳим хусусиятга эгаллиги билан, тиббиётда, саноат ва қишлоқ хўжалигида яхши самара беради. Масалан, биологик фаол қўшимчалар оғир экологик шароит — металл эришти, нефть ва газ қазиб чиқариш саноати, кимёвий завод-фабрикаларда қўлланилса, табиий инулин ва пектин кон-

центратлари дисбактериоз, қандли диабет, юрак-томир ва ошқозон-ичак касалликлари билан оғриган беморларга таъсия этилади. Булар табиий шароитда тайёрлангани учун янада аҳамиятли. Қайта ишланган топинамбур чиқиндиларидан эса балиқчилик, паррандачилик ва чорвачиликда мол озуқасига қўшилаётган оксил-витамин сифатида фойдаланилади.

— Аҳолининг ун ва ун маҳсулотларига талаби кун сайин ортмоқда, — дейди техника фанлари номзоди Сувонқул Равшанов. — Бу эса ун ишлаб чиқаришда янги

тадқиқот лабораторияси фаолият бошлаганига ҳали кўп бўлмаганига қарамай, бир қанча натижалар саноат корхоналарига йўналтирилмоқда ва амалиётда яхши самара бераётди.

Саноатда қўлланилаётган илмий ишланмалар

Изланишлар янги имкониятлар эшигини очиши ва саноат корхоналари фаолиятига йўналтирилиши тайин. Ёғ, мой ва дон маҳсулотлари технологиясининг илмий-тадқиқотлари йўналишида ҳам ана шундай ҳаётий изланишлар амалга оши-

таркибидаги госсиполни зарарсизлантириш мақсадида 2 фоизгача силикат-карбамидли эритма билан намлаб, гидротермик ишлов берилди.

Бундан кўриладиган натижа ҳам қониқарли даражада: мойнинг қоранги ва кислота миқдори 30—40 фоизга пасайиши ҳисобига нав кўрсаткичларига қараб тоза мой чиқиши 0,5—1,0 фоизгача ошади. Мойни тозалашга сарфланадиган сода сарфи эса камаяди. Натижада юқори сифатли рафинацияланган мой олинади, шу қатори иқтисодий самардорлик ошади.

Б.Абдуллаевнинг “Вино хомашёлардаги пестицидлар трансформациясининг шароитларини аниқлаш”, У. Абдуллаевнинг “Узум ва шароб ачитқиларининг экзогидролазаларини фаоллаштириш” сингари тадқиқотларидан ҳам яхши натижалар кутилмоқда.

— Ўсимлик хомашёси асосида пиптидли антиоксидант олиш бўйича уч йилликка мўлжалланган амалий изланиш олиб бормоқдаман, — дейди катта ўқитувчи Акмал Бобоев. — Антиоксидантлардан тиббиётда одам организми, ҳужайраларида содир бўлаётган оксидланиш жараёнини тўхтатиш мақсадида фойдаланилади. У донли маҳсулотлар — буғдой, арпа ва жўхоридан олиниб, озиқ-овқатлар таркибига қўшилади. Бу В, ва С, витаминларини кўплаб истеъмол қилишни бирмунча камайтиради ҳамда кўпгина витаминлар етишмаслиги сабаб келиб чиқадиган касалликларнинг олдини олади.

— Ўсимлик мойлари асосида биоёнилғи олиш технологиясини яратиш устида иш олиб бормоқдаман, — дейди талаба Файрат Шералиев. — Нефть маҳсулотларининг тобора камайиши инсонларнинг ёқилғига бўлган эҳтиёжини бошқа маҳсулотлар эвазига тўлдириш заруриятини юзага келтираяпти. Европанинг ривожланган мамлакатларида соя, рабс ва макка-жўхоридан ёқилғи олинмоқда, бизда эса истеъмолга яроқсиз пахта чигитидан биоёнилғи олиш имконияти мавжуд. Таркибидаги триглицит моддасини парчалаш орқали тажриба амалга оширилади. Шу орқали нефть танқислиги муаммосини бартараф этиш, ҳаводаги зарарли газлар — олтингургурт, карбонат ангидрид миқдорини камайтириш мумкин. Чунки биз тадқиқот олиб бораётган биоёнилғи таркибида бундай зарарли элементлар йўқ ва ундан ҳавога кўтарилаётган модда инсон организмига салбий таъсир ўтказмайди...

Институтда иқтидорли талабалар ҳозирданок фундаментал ва инновацион тадқиқотларда фаол иштирок этиб, мақсадларини амалга ошириш йўлида чуқур изланишлар олиб боришмоқда.

Олим ЖУМАОЕВ,
“Ma'rifat” мухбири

ЯНГИ МАҲСУЛОТЛАР

илмий тадқиқот лабораторияларида яратилмоқда

усулларга мурожаат қилиш, таркибини меъёрдан сақлаш ёки талабга кўра маълум ўзгаришлар киритиш каби долзарб масалаларни тезкор ҳал этишни тақозо этади. Шу мақсадда “Ўздонмаҳсулот” тасарруфидаги барча корхона ва ташилотлар билан алоқа ўрнатганмиз. Мамлакатимизда етиштирилаётган буғдой навларининг физик-кимёвий ва механик хусусиятлари юқори сифатли маҳсулот олиш, уннинг таъмини ўзгартирмасдан, асл ҳолича сақлаб қолиш, буғдойдан сифатли ун ва дон маҳсулотларини ишлаб чиқариш имконини беради. Буғдойнинг унбоплик ва нонбоплик хусусиятлари муҳим жиҳати саналади ва бунини тадқиқотчи кўра билиши зарур. Мана шу синчковлик эса соҳа тараққиётига хизмат қилади.

Эътиборлиси, илмий

рилиб, қатор ютуқлар қўлга киритилаётди.

— Бугунги кунда илмий тадқиқот лабораториясида синовдан ўтган “Енгил рафинацияланган пахта мойи ва кам госсипли шрот олиш технологияси”, “Юқори хлорофилли ўсимлик мойларини кислота-ишқорли тозалаш технологияси” ва “Пахта шроти асосида паррандачилик ва балиқчилик учун қуритилган биомаҳсулот олиш технологияси” сингари илмий ишланмалар саноат корхоналарида кенг қўлланилмоқда, — дейди озиқ-овқат технологияси кафедраси ассистенти Асилбек Йўлчиев. — “Енгил рафинацияланган пахта мойи ва кам госсипли шрот олиш технологияси” мутахассислар эътирофи сазовор бўлди. Бу технологияни яратишда иқтисодий омилга жиддий эътибор қаратилди. Пахта чигити янчилмаси

Истиқболдаги ишлар

Тошкент кимё технологиялари институтида Р.Р. Шредер номидаги «Мева-шарбат» боғдорчилик, узумчилик ва виночилик илмий-ишлаб чиқариш корпорацияси олимлари ва мутахассислари билан ҳамкорликда коллекцион виноларни оптимал сақлаш муддатларини аниқлаш, янги узум навларидан ҳар хил винолар ишлаб чиқариш масаласи бўйича ҳам жиддий шуғулланилмоқда. Замира Сапаеванинг “Узум шарбатини рационал қўллаш ҳамда вино, узумларнинг эколотоксикологик ҳолатини аниқлаш”, М. Зокированинг “Спирт ишлаб чиқаришда протеолиз ферментлардан мақсадли фойдаланиш тизими”, Ҳасан Ҳасановнинг “Имобилапротеолитик ферментлар кинетикаси”,

«ТОШКЕНТ ГРАН-ПРИ - 2012» ИШТИРОКЧИЛАРИ

Рустам ҚОСИМЖОНОВ (Ўзбекистон)

1979 йили Тошкент шахрида туғилган. 5 ёшдан шахмат билан шуғулланиб келади. 1997 йили халқаро тоифадаги гроссмейстер талабини бажарган. Ўсмирлар ўртасида Осиё чемпиони (1994). 2004 йили Ливия пойтахти Триполи шахрида бўлиб ўтган жаҳон чемпионатида 17-жаҳон чемпиони унвонига сазовор бўлди. Осиё ўйинлари қолиби (2010).

Сергей КАРЯКИН (Россия)

1990 йили Украинанинг Симферополь шахрида туғилган.

12 ёшдан халқаро тоифадаги гроссмейстер унвонига эга бўлиб, «Гиннесс»нинг рекордлар китоби»га киритилган.

2004 йили Украина терма жамоаси таркибиде 16-Бутунжаҳон шахмат олимпиадасида галаба қозонган.

Тезкор шахмат бўйича жаҳон чемпиони (2012 йил).

2009 йилдан буён Россия Федерацияси шарафини ҳимоя қилади.

Фабиано КАРУАНА (Италия)

1992 йили АҚШнинг Майами шахрида италян оиласида туғилган.

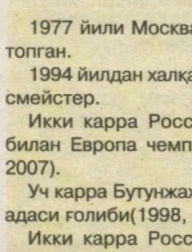
5 ёшдан шахмат билан шуғуллана бошлаган.

Аргентинада 2002 йили ўтказилган 10 ёшгача бўлган болалар ўртасидаги халқаро мусобақада қолиб чиққан.

14 ёшда халқаро тоифадаги гроссмейстер талабини бажарган.

Билль-2010 халқаро шахмат фестивали қолиби.

Александр МОРОЗЕВИЧ (Россия)

1977 йили Москва шахрида таваллуд топган.

1994 йилдан халқаро тоифадаги гроссмейстер.

Икки карра Россия терма жамоаси билан Европа чемпиони бўлган (2003, 2007).

Уч карра Бутунжаҳон шахмат олимпиадаси қолиби (1998, 2000, 2002).

Икки карра Россия терма жамоаси билан жаҳон чемпиони бўлган (2005, 2010).

Гата КАМСКИЙ (АҚШ)

1974 йили Россиянинг Новокузнецк шахрида туғилган.

7 ёшдан шахмат билан шуғуллана бошлаган.

1989 йилдан АҚШда истиқомат қилади.

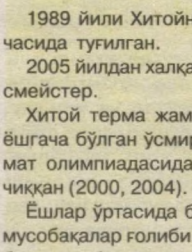
1990 йилдан халқаро тоифадаги гроссмейстер.

1996 йили ФИДЕ таснифи бўйича жаҳон вице-чемпиони бўлган.

2007 йилги Жаҳон кубоги соҳиби.

Тезкор шахмат бўйича 2010 йилги жаҳон чемпиони.

Ван ХАО (Хитой)

1989 йили Хитойнинг Харбин шаҳарчасида туғилган.

2005 йилдан халқаро тоифадаги гроссмейстер.

Хитой терма жамоаси таркибиде 16 ёшгача бўлган ўсмирлар ўртасида шахмат олимпиадасида икки марта қолиб чиққан (2000, 2004).

Ёшлар ўртасида бўлиб ўтган халқаро мусобақалар қолиби. Осиё ва Хитойнинг бир неча бор чемпиони.

Ўғлим!

Бугун Тошкентдаги мухташам Ўзбекистон Тасвирий санъат галереясида шахмат бўйича ФИДЕ – Халқаро шахмат федерациясининг Гран-при турнири бошланади. Бу мустақиллик иншооти ҳамюртимиз — ўн еттинчи жаҳон чемпиони Рустам Қосимжонов ва яна жаҳоннинг энг кучли ўн бир гроссмейстери муаллифлигидаги шахмат санъати жаҳоҳирлари билан ҳам бойийди. Уларнинг ҳар бири жаҳон чемпиони бўлишни ўз олдига асосий мақсад қилиб қўйган шахмат юлдузларидир.

Ушбу нуфузли турнирнинг юртимизда ўтказилаётгани бежиз эмас. Чунки биз шахмат оламида кеча 8 бугун пайдо бўлиб қолганимиз йўқ. Энг аввало, бу интеллектуал спорт тури бўйича жаҳон чемпиони этишга чиққан халқлардан биримиз. Шахмат билан бутун дунёда шуғулланишда, аммо бундай бахт ҳаммага ҳам насиб этавермайди. Қолаверса, юртимизда барча соҳалар каби спортта эътибор ошиб бораётгани, эришайтган ютуқларимизни, халқимиз салоҳиятини бугун жаҳон аҳли юксак эътироф этаётганининг бир далили бу!

Демак, энди сен билан ҳам спорт, ҳам санъат, ҳам илм бўлган шахмат ҳақида суҳбатлашамиз.

АДОЛАТ РАМЗИ БЎЛГАН САНЪАТ

ЯНА БИР ЖАҲОН
ЧЕМПИОНИ –
НОДИРБЕК
АБДУСАТТОВОВ!

Хабаринг бор, 7 – 19 ноябрь кунлари Словениянинг Марибор шахрида 8 ёшдан 18 ёшгача бўлган болалар ўсмирлар ва қизлар ўртасида навбатдаги жаҳон чемпионати бўлиб ўтди. Унда ўн уч ҳамюртимиз мамлакатимиз шарафини ҳимоя қилди. Биласан, Рустам Қосимжонов 2004 йили жаҳон чемпиони бўлганди. Айнан ўша йили туғилган Нодирбек Абдусатторов эса бугун 8 ёшгача бўлган ўғил болалар ўртасида жаҳон чемпиони деган шарафга эришди. Бу юртимизда чемпионлик анъанаси бардавомлигидан дарак беради. Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

Нодирбек мусобақа давомида бир марта ҳам мағлубиятга учрамай, 11 ўйиннинг 9тасида рақибларини «таслим» қилди, 2 ўйинда дуранга рози бўлди! Эсингда бўлса, Нодирбек ўтган йилнинг декабрида Хиндистонда ўтказилган Осиё чемпионатида қолиб бўлиб қайтган эди. Энди эса у ўз тенгдошлари ўртасида жаҳонда ҳам энг зўр эканини исботлади. Нодирбекнинг кейинги фаолиятига омад тилаб, янада улкан галабаларга эришишини истаб қоламиз. Тенгдошингдан ўрнат ол!

талабига етадиган даражада очко тўплади. Ҳа, шу кунги шахмат фидойиларининг, халқимизнинг орзуси ушалди – ўзбек қизи Нафиса Мўминова мамлакатимиз тарихида биринчи бўлиб халқаро гроссмейстер бўлди! Зеҳн-заковатда ҳеч бир мамлакат аёлларидан қолишмайдиган ўзбек қизи учун бу охири марра эмас. Ишончим комил, яқин келажақда ўзбек қизи шахмат бўйича жаҳон чемпиони деган юксак унвонга албатта эришади.

МУВАФАҚИЯТЛАРИМИЗ ТАСОДИҚ ҲАМ!

Ўзинг ҳам кузатиб бординг: 2012 йил мамлакатимиз спорти учун жуда муваффақиятли келди. Лондон олимпиадасида юртдошларимиз бир

объектларини айтмай-санми! Бошқа спорт турлари бўйича-ку юртдошларимиз қанчадан-қанча ютуқларга эришган! Барчага маълум. Энди шахмат бўйича энг нуфузли Гран-при турнирининг мамлакатимиз пойтахти Тошкентда ўтказилиши – буларнинг барчаси тасодифий ҳодиса эмас. Бу галабаларга муносиб пойдевор бор эди. Айниқса, шубҳасиз, Мустақиллик бу борадаги имкониятларимизни янада ошириб юборди.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурига ҳамоханг тарзда ўтказилаётган "Умид ниҳоллари", "Баркамол ав-

давомида турлича қарашлар бўлган. Спорт тури сифатида шахмат мусобақалари ўтказилди. Мана, яқиндан буён ўзинг ҳам болалар ўртасидаги мусобақаларда қатнашаёсан. Шахмат спортчининг иродасини тоблайти, интеллектуал даражасини оширади, ақлини пеш-лайди. Шу жиҳатдан уни илмга ҳам қўйиш мумкин.

1852 йили Берлиндаги мусобақада ўйналган Андерсен – Дюфрен партияси сингари чиройли ҳужум, гўзал комбинация, қутилмаган юриш, қурбон беришдан бино бўлган бетак-рор партияларни кўриб чексиз завқ оласан! Шахмат, бу – санъат, деганларга қўйиш мумкин. Ўзингдан бўлса, бу ўйиндан Андерсен дастлаб икки отини, сўнг руҳини, ва, ниҳоят, фарзинини қурбон бериб, рақиб шохини пиёда ёрдамида фили билан мот қилади!

Биласанми, бошқа спорт турлари бўйича ўтказилаётган мусобақаларда одам боласи баъзан гирромликка йўл қўйиши мумкин. Масалан, футболда ҳакам ёки жамоанинг бирор ўйинчиси рақиблар фойдасига хизмат қилиши мумкин, баъзан шундай бўлиб туради ҳам. Ёки боксда ҳакамлар сенинг рақибга берган қўллаб ҳалол зарбаларингни "қўрмай" қолишлари мумкин. Аммо шахматда асло гирромлик рўй бერмайди. Бу ажиб ўйин шундай мукамал яратилган. Шахмат жангида ют-қазанг, фақат ўзингни айбашинг мумкин. Олтимш тўрт катак узра жангда "қозонда бори чўмичга чиқади". Шундай экан, шахмат, бу – адолат рамзи, дегим келади!

Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири, шахматнинг ҳақиқий мухлиси ва фидойиси Эркин Воҳидов "Шахмат ўйнайдиган ва ўйнамайдиганларни гап-сўздан шундай билиб оламан. Шахмат ўйнайдиганлар гапини ўйлаб, мулоҳаза қилиб, кейин гапирди, ўйнамайдиганлар эса, баъзан оқибатини ўйламай гапириб юборишади", дейди. Демак, шахмат – улкан тарбиявий кучга ҳам эга!

Шахматнинг адабиёт билан боғлиқлиги ҳақида ҳам улуғларимиз ўринли гаплар айтишган. Зеро, адабиёт – ҳаётни акс эттирар экан, шахмат ҳам қандайдир даражада ҳаётнинг 64 катак узра умумлаштирилган инъикоси сифатида мўъжизанинг ўзидир!

Хусан КАРВОНЛИ

«ТОШКЕНТ ГРАН-ПРИ - 2012» ИШТИРОКЧИЛАРИ

Шахриёр МАМАДИЁРОВ (Озарбойжон)

1985 йили Озарбойжоннинг Сумгаит шахрида шахматчилар оиласида туғилган.

8 ёшдан шахмат билан шуғулланади.

Унинг опалари ҳам мамлакат чемпиони ҳисобланади. Отаси эса шахмат мураббийи, халқаро тоифадаги гроссмейстер.

18 ёшгача бўлган ёшлар ўртасида Европа чемпиони (2002).

Икки карра 20 ёшгача бўлган шахматчилар ўртасида жаҳон чемпиони (2003, 2005).

Пётр СВИДЛЕР (Россия)

1976 йили Россиянинг Санкт-Петербург шахрида туғилган.

7 ёшдан шахмат билан шуғуллана бошлаган.

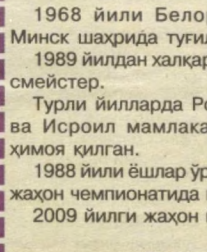
1994 йилдан халқаро тоифадаги гроссмейстер.

18 ёшгача бўлган ёшлар ўртасида жаҳон чемпиони (1994).

Беш карра Бутунжаҳон шахмат олимпиадаси қолиби (1994, 1996, 1998, 2000, 2002.)

2011 йилги жаҳон кубоги соҳиби. Икки карра Россия терма жамоаси билан жаҳон чемпионатида қолиб чиққан (1997, 2005).

Борис ГЕЛЬФАНД (Исроил)

1968 йили Белоруссия пойтахти Минск шахрида туғилган.

1989 йилдан халқаро тоифадаги гроссмейстер.

Турли йилларда Россия, Белоруссия ва Исроил мамлакатлари шарафини ҳимоя қилган.

1988 йили ёшлар ўртасида бўлиб ўтган жаҳон чемпионатида галаба қозонган.

2009 йилги жаҳон кубоги соҳиби.

Руслан ПОНОМАРЁВ (Украина)

1983 йили Украинанинг Горловка шахрида туғилган.

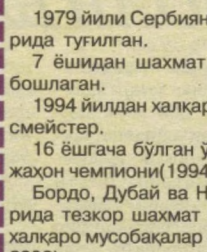
1998 йилдан халқаро тоифадаги гроссмейстер.

2002 йили жаҳон чемпиони унвонига сазовор бўлган (ФИДЕ версияси бўйича).

Украина терма жамоаси таркибиде 36- ва 39-Бутунжаҳон шахмат олимпиадалари қолиби.

Икки карра Жаҳон кубоги финалчиси (2005, 2009).

Петер ЛЕКО (Венгрия)

1979 йили Сербиянинг Суботица шахрида туғилган.

7 ёшдан шахмат билан шуғуллана бошлаган.

1994 йилдан халқаро тоифадаги гроссмейстер.

16 ёшгача бўлган ўсмирлар ўртасида жаҳон чемпиони (1994).

Бордо, Дубай ва Нордхорн шаҳарларида тезкор шахмат бўйича ўтказилган халқаро мусобақалар қолиби (1999, 2001, 2002).

Перес ДОМИНГЕС (Куба)

1983 йили Куба пойтахти Гавана шахрида туғилган.

2001 йилдан халқаро тоифадаги гроссмейстер.

Фаргона вилоятидаги таълим муассасаларида «Ўрган-ўргат» тадбирлар мажмуаси асосида ўзаро тажриба алмашилиб, соғлом рақобат муҳити ташкил этилаётди.

Шаҳар, туман ХТМФМТЭ бўлимлари томонидан амалга оширилаётган ишлар, ютуқ ва камчиликлар қиёсий таҳлил қилиниб, хулосалар чиқарилмоқда.

Вилоят педагог ходимларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти билан ҳамкорликда ўтказилган семинар-тренингда 45 нафар директор ўринбосари иштирок этди. Тадбирда «Ўрган-ўргат» тадбирлар мажмуасини амалга ошириш бўйича фикр алмашилди.

Бошқарма ташаббуси билан ҳар бир шаҳар (туман)да биттадан таълим муассасасида намунали педагогик кенгаш ўтказилди ва унда барча мактаб директорлари қатнашдилар. Данғара туманидаги 28-умум-

«ЎРГАН-ЎРГАТ» — ИЛҒОР ТАЖРИБАЛАРГА ҚАНОТ

таълим мактаби директори Одина Давронованинг педагогик кенгаш ҳужжатларини юритиш бўйича тажрибаси юқори баҳоланди. Тадбирда мактаб раҳбарининг бошқарув салоҳиятига баҳо бериш, илғор тажрибаларни оммалаштириш каби масалаларга эътибор қаратилади. Кенгаш якунида ишни тўғри режалаштириш, таълим самардорлигини ошириш, ҳужжатларни юритиш тизимини янада яхшилаш бўйича қарарлар қабул қилинди.

Олтириқ туманидаги 1-ихтисослаштирилган давлат умумтаълим мактабида ўтказилган ўқув семинарида эса тарих фани ўқитувчиси Нигора Тожибоева ҳамда рус тили ва адабиёти фани ўқитувчиси Мунаввар Солиева «Таълим қулайлигида замонавий педагогик технологияларни қўллаш» мавзусида маъруза қилди. Информатика фани ўқитувчиси Дилшод Умаров Халқ таълими вазирлиги ахборот порталидаги маълумотлардан дарс жараёнида унумли фойдаланиш бўйича тақдимиёт ўтказди. Айниқса, виртуал-лаборатория ишларидан фойдаланиш педагогик қизиқлиги сабаб бўлди. Тадбирда вилоятдаги 48та ихтисослаштирилган мактаб раҳбарлари ва энг илғор ўқитувчилар қатнашди.

Эъзозхон ҚОСИМОВА,
Фаргона вилоят халқ таълими
бошқармаси қошидаги
методика маркази раҳбари

ВАҚТИДА УЛҒАЙСИН БОЛАЛАР...

...Боғча опалари қанча ундасин, Сардор Нозима билан вальс тушишни хоҳламади. Тарбиячиларнинг жадди чиқди. Онаси келгач, бу ҳақда шикоят қилишди:

— Ойиси, ўғлингиз байрамга тайёргарлик кўришимизда бизни қийнаб юбораётди. Ўзи, унақа тортинчоқ бола эмасди.

— Ўғлим, нега бундай қилдинг, янги костюм-шим, галстук олиб берган бўлсам. Чиройли кийиниб, рақс тушсанг бўлмайдимиз?! — дея танбех берди она.

Бола қовоғини уйиб олганча индамай тураверди. Она уйга боргач, ўғли билан яхшилаб гаплашиб қўйишини айтиб, тарбиячи билан хайрлашди.

Кечки овқат маҳали онаси Сардорнинг боғчадаги «қилиғи» ҳақида гап очди.

— Э, ота ўғил ҳам шунақа бўладими, ўғил бола дегани дадил бўлиши керак-да.

Дадасининг бу гапига жавобан бола нимадир демокчи бўлди-ю, индолмади. Шартта ўрнидан туриб хонасига кириб кетди.

— Кўрдингларми, бу кишига гап ҳам ёқмай қолибди.

— Болани ҳамманинг олдида изза қилманг, у билан кўнглига йўл топиб гаплашиш лозим, келин.

Бувиси шундай дея Сардорнинг ортидан кирди. Неварасининг бошини силаб, меҳр билан разм соларкан, Сардор айтган гапдан дили равшан тортди: «Қиз боланинг белидан ушлаш уят эмасми, бувижон?!».

Баъзан кичик ёшли болалар фавқуллодда доно фикрлаши, тўғри ва аниқ мулоҳаза юритиши билан ҳайрон қолдириши мумкин. Ёш авлод тарбияси барча замонларда ҳам ҳаёт-мамот масаласи ҳисобланган. Бунда соғлом оила муҳити, кекса отахону онахонлар ўғити, таълим маскани ва маҳалла-қўй назорати асосий куч экани барчамизга аён. Болаларнинг маънавий олами, дунёқарашини асрий анъаналаримиз қадриятларимизга монанд шаклланишига жиддий эътибор қаратиш лозим. Аслида, кўз илғамас, бироқ маънавий зарари вақт ўтгани сари катталашиб борадиган иллатларга қўпична бефарқ қараймиз. Айримларимиз уларни замона зайли ёхуд «юксак маданият» белгиси деб ҳисоблабмиз хатто.

Бугун боғча болалари иштирокидаги байрам тадбирларини кўриб, баъзида кўнгли хижил бўлади. Жажж қизчаларнинг бўяниши, ўзини тутишига қараб, 18–20 ёшли қизларни кичрайтириб қўйишбидми, деб ўйлайсиз. Бу дилбандимизга олиб берганимиз — ёш боланинг ўйин-

чоғига асло ўхшамайдиган гарбча кўғирчоқнинг таъсиримикан? Ёхуд болалар ёшига номувофиқ саҳналарга тўлиб-тошган мультсериаллар ҳрсиласими?

— Боғча билан хайрлашув тадбирига қизим истаганидек келин қўйлаб олиб бердим, — дейди олти ярим

Mulohaza

ёшли Мактубанинг онаси. — Соҳларини уйда ўзим турмакдаб қўймоқчи эдим, хафа бўлди. Қовоғи сира очилмавермагач, сабабини сўрасам, ўртоқлари «Ўзгаллик салони»да пардоз қилдиришаётганини айтди.

Хўш, нега биз бунга йўл қўймоқдамиз? Нафақат боғча, балки мактабда ҳам қиз болаларга пардоз қилишга рўхсат берилмайдик-ку!

— Бола ортиқча зеб-зийнатсиз ҳам гулдан-да гўзал. Уни бўянтириб хуснини бўзиш нотўғри, — дейди Юнусобод туманидаги 154-«Офтобча» мактабгача таълим муассасаси тарбиячиси Виктория Артюнова. — Шундай ҳушқўлота ота-оналаримиз сабабчи бўлишди. Тарбиячилар ҳеч қачон тадбирга қизингизни бўянтириб келинг, дейишмайдми. Уларни уришсангиз, «Фарзандимиз расмга олоқчи эдим, дискка ёздирмоқчи эдим», дея ўзларини оқлашди.

Кўнглини хира торттирадиган яна бир жиҳат бор: болаларга бағишланган оммавий тадбирларда кичкинтойлар катта ёшлилар(эстрада «юлдуз»ларининг қўшиқларини айтиб, шунга монанд эшилиб рақс тутишади. Севги, хижрон, хиёнат, жонон қаҳдаги бу қўшиқларни болалар тилидан тинглаган катталар(ота-оналар) гўё «сеҳрланиб», завқланиб ўтиришади. Ахир, болаларга атаб шеър ёзадиган шоирларимиз камми? Уларнинг самимий мисра-

ларига бастакорларимиз болаларча қувноқ мусикалар яратишган.

— Боғчаларда тизимли тарзда маънавий-маърифий тадбирлар олиб борилади, — дейди Чилонзор туманидаги 350-мактабгача таълим муассасаси услубчиси Феруза Самунова. — «Болажон» таянч дастурига мувофиқ, машғулотларда болаларни руҳан, маънан шакллантиришга эътибор қаратилади. Миллий қадриятларимиз, урф-одатларимизни ёш авлодга кичиклигидан сингдиришда мактабгача таълим муассасаларида фаолият юритадиган маънавий тарбиёт кенгашлари алоҳида ўрин тутати. Сир эмас, кейинги пайтда тадбирларда болаларнинг реперлар ва бошқа «юлдуз»ларга тақлид қилиб ашула айтиш ҳоллари кўплаб учрамоқда. Ушбу кенгаш боғчада болаларнинг ёшига мос ва хос бўлган мусиқа, ашула ва рақслар ўргатилишини назорат қилади. Мусиқа раҳбари эса бу вазифани бажаришга масъул ҳисобланади.

Болани навниҳоллигида нотўғри ўсишга ўзимиз рағбатлантириб, эртага ўсмир ёшида эса қайтариб ҳам тўғирлаб ололмаслигимизни англамаймиз. Ана шунда кимларнидир айблай бошлаймиз. «Оммавий маданият» ҳақида гап кетар экан, негадир гап биздан узок-узокдаги хавф хусусида бораётгандек тутамиз ўзимизни. Бироқ озгина эътиборсизлик ҳам тарбияда хатоликларга йўл қўйишимизга олиб келади. Бу хатолар эса болаларни вақтидан илгари улғайтириб қўяди. Шу боис мактаб ёшидаги ўғлимизнинг сигра-рета чекаётганини йиллар давомида билмай юраверамиз. Қизимизнинг бола ёшидан учрашувларга чиқаётганини ҳам... Тўғри, ўзимиз ҳам кичиклигимизда тезроқ катта бўлишни истагандирмиз, аммо энди болалик йиллари умрининг энг фархбаш айёми эканини афсус билан эслаймиз. Шундай экан, бефарқ бўлмайлик. Фарзандларимиз болаларча гапириб, болага хос фикрларини, ўз вақтида улғайсин. Бу даврни ҳаётининг энг замонули, мусадфо паҳлисин деб эслаб юришлари учун имкон берайлик.

Феруза ЭҒАМОВА,
журналист

НОАНЪАНАВИЙ ДАРС

босари Шоҳида Мараҳматулаева. — Дарс ўтиш моти-ди, мавзуга мос усул танлаши, вақтни оқилона тақсимлаши, сабоқни қўшимча маълумотлар билан тўлдириши эвазига самардорликка эришади. Ҳар бир ўқувчини эътибордан четда қолдирмасликка ҳаракат қилади.

7-«Б» синфда инглиз тили машғулотини борлигини билгач, муаллимдан дарсда қатнашишга ижозат олдиди. Дастлабки дақиқалардан ўқувчилар устозни эътибор билан тинглаётганликларига шоҳид бўлди. У аввалги дарсда ўтилган мавзунини болаларнинг ёшига солиди ва мустаҳкамлаш учун таққорлашгани сўради. Уйга берилган вазифани текшириб олди. Ўқувчилар ол-

динги дарсда ўрганган сўзлар ёрдамида тузиб келган диалогларини навбати билан айтиб бердилар. Ўқитувчи айрим ўқувчилар талаффузидан нуқсонларни кўрсатиб, ўтилган мавзунини

Ilg'or tajriba

мустаҳкамлашни яқунлади ва янги мавзу билан таниш-тирди: «Нима бўлди?». Демак, дарс саломатлиги ҳақида бўлди.

Синф икки гуруҳга бўлинди. Ўқитувчи саломатлик билан боғлиқ инглизча сўзларнинг талаффуз қоидалари, ёзилиши, маъноси ҳақида тўлиқ маълумот бергач, компьютер орқали намойиш этилган махсус ўқув дастури ёрдамида сабогини

тўлдириди. Энди гал ўқувчиларга келди. Улар навбат-ма-навбат янги сўзларни айтиб, ёзиб кўрсатдилар. Ҳар бир тўғри жавоб эгаси рағбатлантирувчи карточка билан тақдирлаб борилди. Дурдона «Ақлий ҳужум», «Кластер» ва «Светофор» усулларини қўлаган ҳолда болаларни янада фаол бўлишга ундаб, билимларини мустаҳкамлашга киришди. Мусикий таънаффусдан сўнг ўқувчилар тарқатма материаллар асосида янги сўзлардан гаплар тузишди. Доскада жавобларни ёзиб кўрсатдилар. Сўнгра яна «Хордиқ» эълон қилинди. Дарс давомида Дурдона ўқувчиларга қўшимча манбалардан топган синонимларини ўргатди. Шу тариқа 45 дақиқалик сабоқ

яқунланди. Энг кўп рағбат карточкаси тўплаган гуруҳ голиб деб эълон қилинди.

— Ўқитувчи изланмаса, янгилликча интильмаса, таълим жараёнидан орқада қолиши аниқ, — дейди Дурдона Мамадалиева. — Мен ўқув дастуридаги мавзунини ўқувчиларимга тақдим этишдан аввал бошқа манбаларда берилган шу мавзуга алоқадор маълумотларни жамлашга ҳаракат қилдим. Бунда «ZiyoNET» тармоғи энг яқин кўмакчим. Интернетдаги илм-фанга оид бошқа сайтлардан ҳам фойдаланаман.

Очиғи, Дурдона Мамадалиевани қанчалар яхши билганимиз сари бир фикр ҳаёлимиздан кетмай қолди. Ким учундир ўқитувчилик касби рўзгор юритиш воқити бўлса, Дурдона учун эса қалб амрига, санъатга айланган.

Ғанишер АКБАРОВ
«Ma'rifat» муҳбири

Назаримизда, ўқитувчи ўз фанининг устаси, изланувчан, ижодкор бўлиш билан бирга, ширинсўз, оққўнғил бўлиши керак. Ҳаққуллоб шахридаги 14-ИДУМИнинг инглиз тили фани ўқитувчиси, «Йилнинг энг яхши фан ўқитувчиси-2011» кўрик-танлови республика босқичи голиби Дурдона Мамадалиева-ни таниганлар уни шу сифатларни қўшиб таърифлашади. Илк бор учрашганимиздаёқ бу мақтовлар тўғрилигини сезгандик.

Олий тоифали ўқитувчи ёш бўлишига қарамай бир неча шоғирларга устоз, изланувчан ва ташаббускор, бой тажриба ва маҳоратга эга.

— Дурдона касбига меҳр билан қарайдиган, дарсга ижодий ёндашадиган, кўнгил билан сабоқ берадиган ўқитувчи, — дейди мактаб директорининг ўқув-тарбиявий ишлар бўйича ўрин-

(Давоми. Боши газетанинг аввалги сонларида.)

Хозирги кунни замонавий электрон қурилмаларсиз тасаввур қила олмаймиз. Электрон қурилмалар электр сигналларини катта тезликда қайта ишловчи интеграл электрон схемалар — чипларни ўз ичига олади (чип — инглизча ship, пластинка шаклидаги юзаси бир неча кв.см.гача бўлган юпқа яримўтказгич монокристалли сиртида шакллантирилган интеграл схема). Аммо, унутмаслигимиз кераки, замонавий электрон қурилмалардаги чиплар нанотехнологияларнинг маҳсулотидир.

Микроэлектроника кундалик ҳаётимизга XX асрнинг иккинчи ярмида кириб келди. Жуда мураккаб техникавий муаммоларни ҳал қилишда кенг қўламда ва янгича ёндаша оладиган(янги парадигма) нанотехнологияларнинг пайдо бўлишига микроэлектрониканинг мисли қўрилмаган даражада жадал ривожланиши омил яратди. Шунинг учун ҳам нанофан соҳасидаги аксарият ютуқлар, уларни компьютер техникаси, алоқа воситалари, саноат ва маиший электроникада қўллаш истиқболи нуқтаи назардан баҳоланади.

Микроэлектроника ва унга беvosита боғлиқ бўлган компьютер техникаси соҳалари охириги бир неча ўн йиллар давомида илмий-техникавий тараққиётнинг асоси бўлиб хизмат қилмоқда.

Транзисторлар кашф қилинганидан ҳозирги вақтгача уларнинг ўлчамларини кичрайтириш ва яримўтказгич пластинкасидаги транзисторларнинг интеграция даражасини ошириш принципи микроэлектрониканинг ривожланишида муҳим аҳамият касб этмоқда. Бу принципл эмпирик “Мур қонуни”га асос бўлди. Бу “қонун” 1965 йили “Intel” фирмаси асосчиларидан бири Гордон Мур томонидан тақлиф қилинган эди. Унга асосан, микросхемалардаги элемент(транзистор)лар сони ва унга мос равишда компьютерларнинг ишлаш тезлиги ҳар 18 ойда(кейинги йилларда “қонун”га киритилган ўзгартришга асосан, ҳар икки йилда) икки баробар ошади. Албатта, бу табиат ёки жамиятнинг объектив қонунга ўхшаб қонун эмас. Аммо бир неча марта ўзгартришлар киритилганини ҳисобга олмасак, бу қонун етарлича узоқ давр давомида амал қилиб келмоқда. “Мур қонуни” 1965 йилдан кейинги 10 йилга мўлжалланган эди. Аммо у ҳозирги кунгача ўз аҳамиятини тўла йўқотгани йўқ.

Агар транзисторлар кашф қилинмаганида, микроэлектроника ва, ўз навбатида, наноэлектроника пайдо бўлмас эди. Маълумки, ҳозирги замон электрон қурилмаларининг асосини транзисторлар ташкил қилади. Бугунги кунда ўзини ўқимишли деб ҳисоблаган ҳар бир киши транзис-

тор тўғрисида ҳеч бўлмаганда умумий тасаввурга эга бўлиши керак. Шунини эътиборга олиб, транзистор ҳақида тушунча беришни лозим топдик.

Транзистор нима ва қандай ишлайди? Буни осонроқ тушуниш учун дарё суви(доимий сув манбаси)ни тўсиб турган тўғонни кўз олдимизга келтирайлик. Тўғон сув босими фарқини юзага келтиради. Тўғоннинг затвори (сув чиқариладиган эшиги)ни кам куч сарфлаб, тик йўналишда юқорига ва пастга силжитиб, сувнинг катта босими эвазига тўпланган энергияни енгил бошқара оламиз. Тўғонга сув беришчи манба — исток (сув боши), сувнинг чиқиб кетадиган қисми — сток (оқиб чиқиш) деб юритилади. Энди транзисторга қайтсак, унинг ишлаш принципи тўғоннинг ишлашига ўхшайди. Оддий транзистор ҳам тўғонга ўхшаб уч қисмдан — затвор (ёки база), исток (ёки эмиттер) ва сток (ёки коллектор)дан иборат. Чиқиш тоқини бошқариш, кириш тоқи ёки кириш кучланишини ўзгартриш орқали амалга оширилади. Агар транзисторнинг “база — эмиттер” қисмидан кичик миқдордаги ток ўтказилса (ёки кучланиш берилса), унинг қриймати 10 дан 100 баробаргача ошади ва катта ток “коллектор — эмиттер” қисмидан оқиб ўтади. Бунинг сабаби шундаки, “база — эмиттер”дан ўтган кичик ток (ёки электр майдони) яримўтказувчилардаги заряд ташувчиларнинг зичлигини ўзгартиради. Бу эса, ўз навбатида, яримўтказувчиларнинг электр кучланишини бериш натижасида транзистор орқали ўтувчи тоқни тўхтатиш ёки тиклаш мумкин. Транзисторларнинг бу имкониятларидан рақамли электрон қурилмаларда калит (очиё-ёпувчи) сифатида фойдаланилади. Маълумки, бу қурилмалар (жумладан, компьютерлар)да ҳисоблаш иккилик системасига асосланган. Бунда барча ахборотлар дискрет сонлар 0 ёки 1 рақамларининг кетма-кет жойлашиши орқали ифодаланган. 0 ва 1 рақамларини олиш учун иккита (вақт ўтishi билан турғун тура оладиган ва иссиқлик флукуацияси томонидан бузилмайдиган) физикавий ҳолат зарур. Транзисторда токнинг йўқ ҳолати 0 рақамини берса, токнинг мавжудлиги 1 рақамини беради. Демак, токнинг йўқлиги ёки борлигига қараб, 0 ва 1 рақамлари (ёки битлар)ни процессорнинг хотирасига ёзиш мумкин. Бу ра-

қамлар орқали (Морзе алифбосини эсланг: нуқта ва тире белгилари орқали сўзлар тузилади) исталган сўзларни компьютерларда ёки электрон қурилмаларнинг хотирасига ёзиш, сақлаш ва ўқиш мумкин. Ҳозирги вақтда барча замонавий рақамли техникалар МОП — транзисторлар асосида яратилган. МОП — металл — оксид — полупроводник яримўтказгичларнинг юпқа қатламларидан иборат бўлиб, уларнинг бош ҳарфларини ифодалайди.

Транзисторларнинг токни кучайтириш қобилияти аналогли техника (масалан, телевидение ва радио)да кенг қўлланилади. Рақамли техникада ахборот дискрет сонлар

цияга асосан жуда тоза кремний монокристалли сиртида интеграл схемалар — МОП-транзисторлар шаклланди.

1965 йили транзисторлардан биринчи миникомпьютер (DEK), 1971 йили эса, биринчи микропроцессор йиғилди. Бу процессордаги транзисторлар сони 2 250та эди. Солиштириш учун: 2000 йилда пайдо бўлган “Pentium 4” микропроцессоридagi транзисторлар сони 42 миллионга етди.

1973 йили эслаб қолувчи қурилмаларнинг хотирасидаги бир мегабит ахборотнинг нархи 75 000 АҚШ долларига тенг бўлса, 1995 йилга келиб, 3 долларга тушиб ва ҳозир эса, 5 центга ҳам етмайди. Бу тен-

денцияни “Мур қонуни” асосида тушунириб бериш мумкин. Ҳақиқатан ҳам, 1990 йили бир чипдаги транзисторлар сони бир миллионга бўлган бўлса, 17 йил ўтгач уларнинг сони бир миллиардга етди.

Яримўтказгичлар асосида барпо қилинган схемалардаги элементлар зичлигининг ошиши уларнинг ўлчамлари камайиши эвазига амалга оширилди. Ҳозирги кунда интеграл схемалар элементларининг топологик кенглиги 90—130 нм. га етди. 1910 йилда олимлар томонидан илмий лабораторияларда ишлаб чиқилган схемалардаги элементларнинг ўлчамлари 32 нм.ни ташкил қилган эди. Мутахассисларнинг фикрига кўра, 2020 йилга бориб, бу катталик 23 нм.га қадар камайиши кутилмоқда. Бу ҳолда схема элементининг таркиби атиги 100та кремний атомидан иборат бўлади. “Мур қонуни” томонидан белгиланган катта интеграл схема — КИСлардаги транзисторлар ўлчамларининг камайиш суръати сақланганда 2015 йили бу элементларнинг катталиги 10 нм атрофида бўлиши лозим эди. Келажакда “Мур қонуни”га яна ўзгартришлар киритишга тўғри келади.

Нанофан ва нанотехнологиянинг муҳим ютуқларини ишлаб чиқаришда кенг қўламда ва тезкорлик билан қўллашга тўсиқ бўлувчи омиллар мавжуд. Маълумки, яримўтказгичлар саноатига йўналтирилган жуда катта инвестиция, ишлаб чиқаришни молиявий режалаштириш ва иқтисодий барқарорликни таъминлашни талаб қилади. Шунинг учун ҳам нанотехнологиялар соҳасидаги янги новатор гоилар ва техник лойи-

ҳаларни катта масштабда тезкорлик билан амалга ошириб бўлмайди.

Шубҳа йўқки, транзисторлар ўлчамларининг кичрайиши ва унинг ҳисобига анъанавий ноорганик яримўтказгич материалларининг (асосан кремний, галлий арсениди) бир кристаллидаги элементлар сонининг ошиши чексиз узоқ давом эта олмайди. Кейинги йилларда микроэлектрониканинг ривожланиш динамикаси ва юқорида келтирилган далиллар, бу соҳада кейинги мантйий қалам қўйилиши — микроэлектрониканинг ўрнини наноэлектроника эгаллаши (ёки янги парадигмага ўтиш) зарурлигини тасдиқламоқда. Янги парадигма инновацион материаллар ва технологиялар барпо этилиши билан бир қаторда янгича ишлаш принциплари ва уларга мос наноқурилмаларнинг конструктив ечимларини ишлаб чиқишни ҳамда нанофан ва нанотехнологиялар эришган ютуқларни электроника ва компьютер техникасида жадал суръатлар билан амалга оширишни тақозо этади. Бу эса, ўз навбатида, фан ва техниканинг бошқа соҳалари — тиббиёт, экология, ҳарбий соҳа ва ҳоказолар тараққиётида муҳим рол ўйнайди.

Наноэлектрониканинг асосий мақсади ва вазифаси янги наноматериаллар ва улар асосида замонавий наноэлектрон қурилмаларни ишлаб чиқишдан иборат.

Наноэлектрониканинг истиқболдаги муҳим йўналишларидан бири — молекуляр электроника ҳисобланади. Келажакда алоҳида молекулалар ва молекулалар гуруҳларидан фолл ишлайдиган наноэлектрон элементлар сифатида электрон қурилмаларда фойдаланиш кўзда тутилмоқда. Молекуляр электроникада ягона структурадаги, бир хил кўрсаткичларга эга бўлган миллионлаб ва миллиардлаб бир хил типдаги молекуляр элементларни барпо қилиш ва уларни интеграциялаш имконияти мавжуд. Аммо молекулалар асосида наноэлектрон қурилмаларни ишлаб чиқаришни бошладиган олдин ахборотни молекулага аниқ етказиб бериш, унинг ҳолатини бошқариш, ахборотни молекуладан чиқариб олиш каби бир қанча муаммоларни ҳал қилишга тўғри келади. Шунини эътироф этиш зарурки, бугунги кунда катта спектрдаги органик материаллар — металллар, яримўтказгичлар, диэлектриклар, нотиқли оптик материаллар, пьезоэлектриклар, магнетиклар ва бошқа материалларга асосланган молекуляр микроэлектроника юқори даражада ривожланган. Бу йўналиш қўпинча органик электроника деб ҳам юритилади.

Комил МУКИМОВ,
ЎзФАФ академиги,
физика-техника фанлари доктори

(Давоми бор.)

Оила — инсон ҳаётининг ажралмас қисми. Ҳаётда ота-онадан кўра яқинроқ сирдош, маслаҳатчи, оғир дамларда елкадош топилмайди. Бу кўҳна ва баъзида аёвсиз синовлар ёғдирувчи дунёнинг сирли асрори ҳақидаги дастлабки тасаввурлар оилада шаклланади, ахлоқий қарашлар, муомала одоби ва ҳатто келажак билан боғлиқ режаларда ҳам бевосита оиланинг таъсири бўлади. Аммо давр тақозоси билан оила тушунчаси инсонлар талқинида ўзгача моҳият касб эта бошлади. Аниқроғи, глобаллашув таъсирида турли соҳаларда содир бўлган ўзгаришлар, АҚШ ва Европа бозорлари томонидан тақдим этилган маҳсулот ва хизматлар тўлиқни одамлар ҳаётини бутунлай бошқа ўзгача буриб юборди.

Қадриятлар ва ахлоқий қарашлар инқирози бугун нафақат Фарбга, балки Шарқ мамлакатларига ҳам раҳна солмоқда. Америкалик олим Самуэл Хантингтоннинг фикрича, ахлоқий тубанликнинг асосий кўринишларидан бири сифатида оила инқирози, жумладан, ажралишлар, ноқонуний туғилган болалар, ўсмирлар ҳомиладорлиги ва тўқис бўлмаган оилалар сонининг ортишини кўрсатиш мумкин. Сингапур президенти Ви Ким Ви 1989 йилдаги мурожаатида шундай деган эди: «Ўтмишда бизга куч бағишлаб турган ахлоқ, мажбурият ва жамият тўғрисидаги аънавий осийча қарашлар фарблашиб, индивидуалистик ва эгоистик дунёқараш билан алмашмоқда». Шубҳасиз, аънавий жамиятни сақлаб қолишнинг бирдан-бир йўли оиланинг аънавий кўринишини сақлашдир. Бугун оилавий муносабатлар инқирози масаласи жаҳон миқёсидаги долзарб муаммага айланган.

«Янгиқа тартиблар хусусий ҳаётимизга сингиб кетди ва оилалар ўртасида ақл бовар қилмас тангликни вужудга келтиради», дейди Э.Тоффлер оиланинг емирилиши орта қайтариб бўлмас жараёниги бора-бора фикр билдирган экан. Америкалик футурологнинг хавотирли башорати кўра, оила ўзининг дастлабки моҳияти ва кўринишини йўқотди. Ҳозирги кунда Фарб жамиятида кенг тарқалган оила шакли — нуклеар оилалар. Бунда икки аёл — ота-она ва фарзандлар эмас, бир аёл, яъни эр-хотин ўртасидаги муносабатлар биринчи ўринга чиқди. У фақат ота-она ва болалардан иборат бўлади. Нуклеар оиланинг кенгайиш шакли нуклеар оиланинг ўзи ва қариндошлар (бувилар, боболар, набиралар, опа-сингиллар, ака-укалар ва ҳокзо), шунингдек, у ёки бу сабабларга кўра яқин одамлардан ташкил топади.

Олимларнинг маълумот беришича, сўнгги пайтларда нуклеар оилалардаги болалар сони камайиб бормоқда ва умуман фарзандсиз оилалар ҳам талайгина. Дарвоқе, оилага нисбатан «нуклеар» атамасини илк бор 1949 йили америкалик социолог Ж.П.Мердок қўллаган эди.

Э.Тоффлернинг фараз қилишича, келажакда эркак ва аёлдан иборат соддалаштирилган, фарзандсиз оилалар кенг тарқалади. Олим ёзадики, агар чиндан ҳам аънавий оилани тиклаш истагида бўлсак, бунинг бир неча йўллари мавжуд. Жумладан, яқша шахсларга мўлжалланган ахборот воситаларини ман қилиш, аёлни мажбуран ошхонага қайтариш, ҳомиладар сақловчи воситаларни чеклаш ва бошқалар.

Фарба қарашлар ва маданиятга кўра, бугун инсон ҳаётининг қиймати нечта фарзанд кўрганига уларга қандай тарбия бергани билан эмас, қанча маош олиши ва қайси лаво-

атрофида йиғилишга кўп ҳам вақт топавермайди. Бугун ижтимоий тармоқлар, сериаллар, фильмлар, детектив ҳикоялар шунчалик кўпки, айнан бир фильмни томоша қилган икки одамни учратиш қийин. Катта мегаполислардаги ҳаёт шиддати одамларни севи, ишонч, садоқат каби туйғулардан узоқлаштирмоқда.

Сўнгги 30 йил ичида АҚШ оилалари сезиларли ўзгаришларга дуч келди ва аввалгига қараганда мавқеи сезиларли даражада пасайди. Тўқис оилаларнинг сони нисбатан қисқарган. Мана неча йилдирки, бу

нимсиз бахслар олиб боришмоқда. Оила, бу — аънавлар ва замонавийлик ўртасидаги майдон. Сўнгги пайтларда замонавийлик аънавлардан устун келмоқда. Аънавий оила эркак ва аёл тенг ҳуқуқлиги асосига қурилмас эди. Азалий урф-одат ва қадриятлардан воз кечиш, бир жинсли никоҳ ва фарзандсизликни ёқлаш орқали жамият ўз оёғига ўзи болта ураётганини нахотки сезмаса?

Бугун Фарбда кўплай одамлар, айниқса, ёшлар-

ОИЛА — МУСТАҲКАМ ҚЎРҒОН

ёхуд унинг инқирозига сабаб бўлиши мумкин бўлган оимлар хусусида

Dolzarb mavzu

зимни эгаллаб тургани билан баҳоланмоқда. Ишда муваффақиятга эришиб, мустақил ҳаётга анча кўникиб қолаётган ҳозирги ёшлар оилавий турмуш масъулиятини чуқур англаган ҳолда, турмуш қуришга шошилишмаяпти. Ўй-жой, қулай ижтимоий шароит, порлоқ келажакка ишонч бўлсагина, оила қуришмоқда. Айни пайтда меҳр-муҳаббат, бир-бирини қўллаб-қувватлаш, бир-бирига сўянишдан кўра манфаатлар устувор эканини тан олиш лозим. Муносабатлар ўткинчи ҳаваслар асосига қурилаётгани боис барқарор оилалардан кўра ажралишлар фоизи кўпроқ. Замонавий жамият ижтимоий соҳа мутахассисларини қизиқарли тенденцияларни билан жалб этиб келмоқда. Ер тезроқ айланиб, кунлар қисқаргани сайин замонадаги жараёнлар ҳам мураккаблашиб бораётгандек гўё.

Асримиздаги ҳамма ўзгариш XVI ва XVIII асрларда Европада вужудга келган илм-фан ва технологиялар таъсири билан бевосита боғлиқ. Мобил телефонлар, шахсий компьютерлар, оммавий ахборот воситаларидан кундалик ҳаётимизда фойдаланиш одатий ҳолга айланган. Аммо ҳаракатларимизда тартиб ва барқарорлик йўқолган. Эрталаб ишга шошиб жўнаётган ота-она фарзандларининг кун давомида нима билан банд бўлишини кўпчилик билмайди ҳам, болалар эса, ўз навбатида, трансформерлар, ўргимчак-одамлар, ижтимоий тармоқлардаги виртуал дўстлар дунёсига шўнғийди. Натижада, аста-секинлик билан авлодлар ўртасида тушунмовчилик юзага келади. Оқибатига эса сизу биз гувоҳимиз.

Технологиялар дунёни бошқаришни осонлаштириш ўрнига, аксинча, тизгини одамлар қўлидан чиқариб юборишга ҳизмат қилмоқда. Илм-фан ва техника тараққиётининг афзалликларини ҳамда хавфлари ўртасида мувозанатли сақлай олмаслик, ижтимоий ҳаётдаги ўзгаришлар оқибатида инсоният боши берк қўчага кириб қолди. Табиатнинг ифлосланиши ва озон қатламнинг емирилиши ёки дейлик, ядро қуроли инсоният келажакга учун қанчалик катта хавф тугдиришини тасаввур қилиш, айни пайтда оила парчаланиши оқибатидаги хавф ундан ҳам эмаслигини англашга ҳам интилин.

Технология асрида ҳар бир одамнинг кўл телефони, севили кўрсатувлари ва кундалик муаммоларидан иборат ўз дунёси бор. Замонавий оиланинг типик вақиллари бир дастурхон

нинг идеалига айланиб улгурган машҳур инсонларни ҳам ўз сафига қўшиб олган бир оқим — фарзанд кўришдан ўз хоҳиши билан воз кечувчи одамларнинг чайдффри (ингл. child — бола, free — эркин) номини олган оқими борлигини кузатиш мумкин. Дастлабки чайдффрилар ташкилоти ўтган асрнинг 70-йилларида пайдо бўлиб, ҳаракатнинг оммавийлашиши 90-йилларда бошланган. Рухдуносларнинг фикрига кўра, одамлар асосан уч сабаб билан фарзанд кўришдан бош торттишди: кимдир, масалан, бола туғилиши ишга камроқ вақт ажратишга тўғри келишидан чўчийди. Болани боқиш, кийинтириш, ўқитиш улар учун катта муаммо.

Иккинчи гуруҳга болалигидан оила билан боғлиқ ёмон хотиралар қолган, фарзанд тарбиялашга ўзини тайёр эмас деб ҳисоблайдиган одамларни киритиш мумкин. Ниҳоят, учинчи гуруҳ вақиллари бола келажакга учун қайғургандан кўра умуман фарзанд кўрмаслигини афзал билишди. Албатта, инсонлар табиатидаги бу каби кескин ўзгаришлар бевосита илм-фан тараққиёти ва борлиқ ҳақидаги тасаввурлар билан ҳам боғлиқ. Масалан, олдин фарзанд тақдир инъоми дея қаралган бўлса, ҳозирги одамлар буни олдиндан режалаштириш мумкин бўлган жараён деб ҳисоблашмоқда.

Одатий америкалик оиласида 2-3 бола бўлади.

— Балки беш йиллардан кейин яна фарзанд кўрармиз, — дейди тиббиёт фирмаси бошқарувчиси Линда.

— Ҳозир ташвишларимиз ҳамда молиявий режаларимиз ҳаддан ташқари кўп, — қўшимча қилади турмуш ўртоғи Питер. — Қолаверса, болалар — ҳаддан ташқари қимматга тушадиган роҳат!

Уларнинг тўнғич ўғли — Дилан 8, кичик ўғли Жей эса 6 ёш. Дилан ва Жей бепул муниципал мактабга қатнайди. Бу ерда дарслар текин, амол қолган нарсалар учун пул тўлаш керак. Бир боланинг тушлиғи 2,4 доллар туради, бундан қикдик, бир ойда икки болага 110 доллар сарф қилинади. Фарбда одамларнинг фарзанд кўришни истамаслиги айнан молиявий масалаларга бориб тақалади. У ерда болага анага ёллаш, мактаб автобусига пул тўлаш каби сарф-харажатларнинг ўзи ота-онани ҳолдан тойдириб қўйиш учун етарли.

Бир неча йил олдин Европа Иттифоқининг статистик идораси иттифок таркибидаги оилалар ҳолатига тааллуқли қизиқарли рақамларни эълон қил-

ган эди. Унга кўра, ҳар иккита никоҳга битта ажралиш тўғри келар экан. 2004 йилда иттифокнинг 25 мамлакатида 2,2 миллионга никоҳ қайд этилган, бу 1000 нафар фуқарога 4,8та никоҳ тўғри келишини билдиради. Энг катта кўрсаткич, 2006 йил маълумотига кўра, Кипргга тўғри келган: ҳар минг фуқарога 7,2та никоҳ. Грецияда эса аксинча, энг кичик кўрсаткич — ҳар минг нафар аҳолига 4,2та никоҳ. 2004 йилда Европа Иттифоқининг 25 мамлакатида 1 миллионга никоҳ бекор қилинган. Иттифок давлатларидаги қариб ҳар учинчи бола никоҳсиз туғилади. 2004 йилда 4,8 миллионга бола туғилган бўлиб, бу ҳар 1000 фуқарога 10,5 нафар бола тўғри келади, дегани. Энг кам туғилиш кўрсаткичлари қайд этилган мамлакатлар сифатида Германия, Латвия ва Литва тан олинган. Энг кўп фарзандсиз оилалар Германия, Финляндия, Дания ва Австрияда учрайди. Кўп мамлакатларда бир фарзандли оилалар кенг тарқалган. Дания, Кипр, Люксембург ва Нидерландияда биттадан кўра иккита фарзандли оилалар кўпроқ. Барча оилаларнинг 13 фоизига ё она, ё ота йўқ. Бу рақамлар Фарб оилаларида аҳоли у қадар яхши эмаслигини кўрсатади.

Джорли ҳаммаиш Америка фильмларини томоша қилганмиз. Эътибор берган бўлсак, гап оилавий шароитлар ҳақида кетганда, кўпчилик эр-хотин ажрашган бўлади ва аксарият фильмлар айнан шу муаммо билан бошланади: ота ва она болани ҳайвонот боғига ким олиб бориши ҳақида баҳслашади. Афсуски, бу — фантастика эмас, асл ҳақиқат ҳам шундан иборат. Минг йиллар давомида эъзозланган қадриятлар қисқа фурсатларда тупроққа қоришди. Одамлар эса оний эҳтиёжлар, ўткинчи ҳаваслар, беқарор хислар тутқунига айланган. Аллоҳида эътибор, ҳаракат ва меҳнат талаб қиладиган тушунчалар беихтиёр четга суриб қўйилмоқда...

Афсуски, бугун фарзандларга айни керак бўлган вақтда ота-она уларнинг ёнида эмас, ота-она қариган чоғда эса фарзанд ўз юмушлари билан овозра. Жамиятдаги ахлоқий мувозанатнинг издан чиқиши оиладаги тушунмовчиликлар оқибатидир. Мамлакатимизда оилалар мустаҳкамлиги ва фарзандлар тарбиясига жиддий эътибор қаратаётгани бежиз эмас. Зеро, эртанги кун эгалари оила бағрида камол топади, биз эса улар қўлига келажакни ишониб топширамиз.

Висола ҚАРШИБОВЕВА

БАЛИҚЛАР КОРАЛЛАР
КЎМАКЧИСИ

Океаноритидаги Жоржия технологик институти биологлар коралларда кўним топган бичоклар (балиқ тури) маржон қояларининг ҳимоячиси вазифасини ўташини кузатишди. Бу ҳақида «ФизОрг» манбасида маълум қилинди.

Олимлар Фиджи архипелагидаги «Асгорога насута» коралларини ўрганишган. Мазкур маржон қояларининг энг хавфли душманларидан бири бу «Chlorodesmis fastigiata» йирик яшил сув ўти ҳисобланади: унинг захри корални емириши мумкин. Лекин кузатувлар бу захарли ўт коралларда «Gobiodon histrio» ва «Paragobiodon

echinocephalus» туридаги балиқлар яшаганида яхши ўсмаслигини кўрсатди. Балиқларнинг борлиги сабаб уч кун ичида ўтнинг учдан бир қисми қисқарган. Балиқлар бўлмаса, ўтлар ўсиб, коралларни нобуд этишни давом эттирар экан.

Балиқларни кузатиш ва уларнинг ошқозони таркибини ўрганиш орқали уларнинг, чиндан ҳам, захарли ўт билан озиқланиши ёки унинг шунчаки корал ёнидаги қисмларини йўқ қилиши аниқланди. Балиқлар 70—80 фоиз ҳолатда коралларга сув ўтлари томонидан етказиладиган зарарни камайтириши қайд этилди.

Этиборлиси, балиқлар захарли ўтни йўқ қилишга кораллардан келадиган ўзига хос сигналга қараб ҳаракат қилишар экан. Тадқиқотчилар балиқларни оддий, «соғлом» кораллар атрофидан олинган сув намуналарига солишган — балиқлар бунда ҳеч қандай реакция билдирмаган. Лекин захарли сув ўти бўлган

кораллар атрофидаги сувга солинганида улар дарҳол захар манбасига қараб ҳаракатланган. Бу эса, ўз навбатида, кораллар маълум кимёвий модда орқали балиқларга сигнал беради дегани, деб таъкидлашмоқда мутахассислар.

ЯНГИ САМАРАЛИ
ВОСИТА
МАЪҚУЛЛАНДИ

АҚШ озиқ-овқатлар ва дори воситалари сифатини назорат қилиш бошқармаси томонидан мамлакатдаги ревматоид артрит (бўғимларнинг зарарланиши билан кузатиладиган бириктирувчи тўқима касаллиги)ни даволашга қаратилган янги восита маъқулланди. Бу ҳақида «ФизОрг» манбасида маълум қилинди.

Таъкидланишича, мазкур восита сўнгги 10 йил ичида ушбу аутоиммун касаллигини даволаш учун тавсия этилган илк ҳалдори бўлди. Хасталикнинг оғир шакли аниқланган, бошқа дориаларнинг самараси кузатилмаган ёши катта беморларга дорини қунига икки маҳал 5 миллиграммдан қабул қилиш тавсия этилмоқда. Этиборлиси, янги дорининг хавфсизлиги ва самараси салкам 5 минг нафар иштирокчини қамраб олган еттига кенг қўламли изланишлар пайтида амалда тасдиқланди. Аниқроғи, мазкур дорини ичган барча беморларнинг саломатлиги плацебони қабул қилганларга нисбатан сезиларли равишда яхшиланиши аниқланди.

Маълумот ўрнида айтиш зарур, мазкур сурункали аутоиммун шомоллаш хасталиги билан бугун дунё миқёсида салкам 24 миллион одам, жумладан, АҚШнинг ўзидаёқ 1,5 миллиондан ортиқ одам азият чекади.

Наргиза РУСТАМБЕКОВА тайёрлади.

Польша Ички хавфсизлик агентлиги ходимлари томонидан 11 ноябрь — мамлакатнинг Мустақиллик байрами нишонланадиган кунни ҳукумат органлари, хусусан, президент, парламент ва ҳукумат вакилларига нисбатан террорчилик ҳаракатини содир этиш ниятида тайёргарлик кўрган шахс қўлга олингани ва у ўз айбини тан олгани маълум қилинди.

Мексика кўрғазидида Луизиана штатида қарашли «Black Elk Energy» компаниясига қарашли нефть платформасида ҳозирча номалум сабабларга кўра ённи чиқиб, натижада сувга тахминан 105 литр нефть сизиб чиққан, ноҳус ҳолида жойида бўлган 22 нафар ишчи дарҳол эвакуация қилинган, улардан 11 нафари жароҳат олиб, 4 нафари оғир аҳволда, яна 2 нафар одам бедарак йўқолган.

«Муди'с» («Moody's») халқаро рейтинг агентлиги Францияда ҳамон ишсизлик кўрсаткичи юқорилиги (тахминан 11 фоиз), ишлаб чиқариш соҳасида эса инновациялар камлиги боис иқтисодий ривожланиш бўйича Европада иккинчи ўринда турайдиган Францияни энг юқори кредит кўрсаткичидан маҳрум этиб, уни бир поғона пастга — Aa1 даражага туширди.

Халқ таълими вазирлиги янги — 2013 йил байрамида меҳрибонлик уйлари тарбияланувчилари, ота-она қаровисиз қолган болалар, шунингдек, ижтимоий ҳимояга муҳтож ва кўп болали оилалар фарзандларига «Президент совғаси»ни тайёрлаш учун ширинликлар, канцелярия маҳсулотлари ва уларни жойлаштиришга мўлжалланган кичик ва катта махсус қутилар харид қилиш мақсадида танлов савдоларини

ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

Танлов номи: Меҳрибонлик уйлари тарбияланувчилари, ота-она қаровисиз қолган болалар, шунингдек, ижтимоий ҳимояга муҳтож ва кўп болали оилалар фарзандларига «Президент совғаси»ни тайёрлаш учун ширинликлар, канцелярия маҳсулотлари ва уларни жойлаштиришга мўлжалланган кичик ва катта махсус қутилар харид қилиш.

Буюртмачи: Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги.

Манзил: Тошкент шаҳар 100159, Мустақиллик майдони, 5-уй.

Молиялаштириш: Ҳомийлик маблағлари ҳисобидан амалга оширилади.

Буюртмачи мазкур танлов савдоларига меҳрибонлик уйлари тарбияланувчилари, ота-она қаровисиз қолган болалар, шунингдек, ижтимоий ҳимояга муҳтож ва кўп болали оилалар фарзандларига «Президент совғаси»ни тайёрлаш учун ширинликлар, канцелярия маҳсулотлари ва уларни жойлаштиришга мўлжалланган кичик ва катта махсус қутиларни харид қилиш учун улгуржи савдо ташкилотлари, нашриётлар ва ишлаб чиқарувчиларни таклиф этади.

Меҳрибонлик уйлари тарбияланувчилари, ота-она қаровисиз қолган болалар, шунингдек, ижтимоий ҳимояга муҳтож ва кўп болали оилалар фарзандларига «Президент совғаси»ни тайёрлаш учун ширинликлар, канцелярия маҳсулотлари ва уларни жойлаштиришга мўлжалланган кичик ва катта махсус қутиларнинг номи, хусусияти ва миқдори қуйдагилар:

Лот №	Маҳсулот номи	Ўлчов бирлиги	Умумий миқдори	Техник талаблар	
ЎҚУВ КУРОЛЛАРИ					
I	1	Рангли қоғозлар тўплами	тўплам	11000	Рангли қоғозлар ўлчами 297x207 мм. (+/-2). Рангли қоғозлар тўплами муқоваси оғирлиги 150 гр.ли қоғоздан ишланади. Рангли қоғозлар тўплами 12 хил рангда, ранги 4+0, оғирлиги 70 гр.ли қоғоздан ишланган бўлиши шарт.
	2	Расм дафтари	дона	11000	Расм чизиш учун дафтар ўлчами 288x203 мм. (+/-2). Расм дафтари varaқлар сони 12 varaқ. Расм чизиш учун оғирлиги 120 гр., оқлиги 93 %дан кам бўлмаган қоғоздан ишланади. Расм дафтари муқоваси 140 гр.ли қоғоздан ишланади. Муқова ранги 4+0.
	3	Ўқув дафтари	дона	11000	Ўзув учун дафтар ўлчами 170x205 мм.ли (+/-2), оқлиги 74—88 %, оғирлиги 80 гр.ли офсет қоғоздан ишланади. Ўзув дафтари 12 varaқдан иборат. Муқова ранги 4+0.
	4	Блокнот	дона	11000	Блокнот 100-110x145—155 мм. (+/-2мм.). Муқова ранги 4+0, оғирлиги 150 гр.ли қоғоздан ишланади. Блокнот ёзув қисми varaқлари 40—50 varaқли, ранги 1+0, оғирлиги 70 гр.ли офсет қоғоздан ишланади.
II	1	Акварел бўёқ	тўплам	11000	Картондан ишланган қутига жойлаштирилган. Расм чизиш учун 12 хил рангдан иборат.
	2	Рангли қаламлар тўплами	тўплам	11000	Расм чизиш учун рангли қаламлар тўплами 12 хил рангда, узунлиги 17,5 мм. Қутиси рангли картондан ишланади.
	3	Ластик-ўчиригич	дона	11000	Юмшоқ резинадан ишланган эластик ўлчами 40x15x10 мм. Ранги оқ.
	4	Фломастер	тўплам	11000	Фломастерлар тўплами 10 хил рангда. Қутиси рангли картондан ишланади.
	5	Қалам очқич	дона	11000	Пластмасса қорпусга жойлаштирилган металлдан ишланган қалам очувчи ускунадан иборат.
	6	Пластик папка	дона	11000	Ўқув куроллари жойлаштириш учун пластикдан ишланган папка. Ўлчами 230x330 мм.

	7	Расм чизиш учун тўплам	тўплам	11000	Тўплам циркуль, қалам, чизғич, ўчурчак-чизғич, транспортёр.
	8	Рангли рўчкалар тўплами	тўплам	11000	6 хил рангда рўчкалар тўплами. Рўчка корпуси пластмассадан, рўчка солиш учун футляр пластикдан ишланади.
ШИРИНЛИКЛАР					
III	1	«Домашня святя» вафли торти	дона	11000	Махсулот оғирлиги 200 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Украина.
	2	«Победа» плиткали шоколади	дона	11000	Махсулот оғирлиги 100 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Россия Федерацияси.
	3	«Волшебный вечер» плиткали шоколади	дона	11000	Махсулот оғирлиги 100 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Россия Федерацияси.
	4	«Kinder surprise» шоколади	дона	11000	Махсулот оғирлиги 20 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Россия Федерацияси.
	5	«Snikers» батон шоколади	дона	11000	Махсулот оғирлиги 55 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Россия Федерацияси.
	6	«Roshen» батон шоколади	дона	11000	Махсулот оғирлиги 50 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Украина.
	7	«Kit kat» батон шоколади	дона	11000	Махсулот оғирлиги 46 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Россия Федерацияси.
	8	«Milky Way» батон шоколади	дона	11000	Махсулот оғирлиги 26 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Россия Федерацияси.
	9	«Победа» шоколади	дона	11000	Махсулот оғирлиги 25 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Россия Федерацияси.
	10	«Супер контик» печенеси	дона	11000	Махсулот оғирлиги 100 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Украина.
	11	«Choco-Pie» печенеси	дона	22000	Махсулот оғирлиги 30 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Россия Федерацияси.
	12	«Клёво» конфети	дона	22000	Махсулот оғирлиги 12—15 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Россия Федерацияси.
	13	«Турба-чупс» конфети	дона	11000	Махсулот оғирлиги 10 гр. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Ўзбекистон.
	14	«Meva» шарбати	дона	11000	Махсулот оғирлиги 200 мл. Махсулотни ишлаб чиқарувчи Ўзбекистон.
КУТИЛАР					
IV	1	Совгаларни жойлаштириш учун совға қутиси	дона	11000	Ўлчами: 370x315x87 мм. (+/-5 мм.). Бўёқлиги: 4+0, бир томонлама ламинат, Микропрофактрон, юқори қатлам — картон мелованланган, зичлиги 250 гр./м², пастки қатлам — офсет қоғози, зичлиги 80 гр./м², оқ рангда пластмасса рўчкали, томонларига янги йил тадбирига мос равишда дизайн берилган
V	1	Гофракити	дона	1100	Ўлчами: 920x330x385 «Президент арчаси — 2013» расми билан, маркиси П сиртки қисми оқ қоғозли

Танлов савдоларида қатнашиш истагини билдирган корхона ва ташкилотлар лотлар кесимида тегишли ҳужжатларни 2012 йил 27 ноябрга қадар Тошкент вақти билан соат 15:00 қадар Танлов комиссиясига Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги (Манзил: 100159, Тошкент шаҳри, Мустақиллик майдони, 5-уй, телефон (+99871) 239-13-35, факс (+99871) 239-89-84)га топшириши шарт. Қўрсатилган муддатдан кейинчаликнинг мунозаралари нобатга олинмайди. Буюртмачи қатнашчилар томонидан танлов таклифини тайёрлаш билан боғлиқ бўлган ҳужжатларга жавобгар эмас.

Кўл телефонимга хабар келди. Қарасам, мобил компаниясидан. Хўш, нима гап, яна қандай викторина ўтказилапти экан? Бироз адашибман. Бу сафарги SMS мазмуни қуйидагича: "Исм маъносини билинг. Исм сўздан кейин исмингизни ёзиб ... рақамига юборинг. Мисол: ИСМ Асмира. 1 SMS — ...\$".

Бундай мазмундаги хабарлар деярли барча кўл телефони эгаларига тез-тез келиб туради. Аксарият одамлар бу каби мурожаатларга бефарқлик билан қарайди. Аммо абонентлар орасида қизиқувчилар ҳам топилади. Мен ҳам улар сафига қўшиламан-да, исмим

Оддий бир мисол. Йигит кизга совчи кўйди. Телефон рақами берилди(яширишнинг кераги йўқ, ҳозир аксарият ҳолларда шундай бўлаяпти). Аммо киз учрашувга рози бўлмади. Ёки йигит фикридан қайтиб қолди. Бунга сабаб уларнинг гапи қовушмагани.

волигидан ҳайрон қоласан. Баъзилар чақалоқ туғилгач, унга қандай исм қўйишни ўйлаб ҳам кўрмайди. Хужжат (туғилганлик ҳақида гувоҳнома) олиш учун кетаётган одамга "Ўзинг бир нима деб ёздириб кел" қабилида гап қилишади.

Назаримда, мактабда ўқитувчилар ҳам бунга эътибор қаратишлари ва ўқувчиларнинг исмини тўлиқ талаффуз этишлари керак. Ахир, ўқитувчи кўплаб ўқувчилар диққатидаги шахс. Унинг ҳар айтган гапи ўғил-қизлар учун сабоқ, бир умрлик мактаб. Тили эндигина чиққан болага қайси сўзни

исмлар ҳам ўзгариб: баъзилари йўқолиб, айримлари оммалашиб боради. Бу жараёни ҳам ижобий баҳолаш мумкин, эҳтимол. Аммо ҳозирда кўп қўйилаётган исмлар вақт ўтиб аҳамияти ва жозибасини (шундай ҳисобласангиз) йўқотмайди, деб айта олмаيمиз.

Бир пайтлари (ҳали узоқ вақт бўлгани йўқ) хориж сериалларидаги қаҳрамонлар ёки (бугун кун сайин кўпайиб бораётган) "юлдуз"лар исмлари билан аталган чақалоқ бугун катта ёшли кишига айланди. Ёш авлод вакиллари эса, улар исмининг нега Клара, Камилла

Mulohaza

паспорт столи ходимларининг "ҳисса"си борлигини инкор этиб бўлмайди. Кўпни кўрган ёши улугъ зиёлиларнинг фикрича, чоризм асоратида ва, айниқса, шўролар замонида ўзбекча, умуман туркийча исмлар славянча талаффуз билан бузиб айтилди ва шунга кўра бузиб ёзилди. Юқорида айтиб ўтилган ташкилотларда ўзбекча билмайдиган калондимоғ ва чаласавод кимсалар "фаолият" кўрсатгани сабабли исм-фамилиялар қисқартириб, бузиб

ФАРЗАНДЛАРИНГИЗНИ ШАРАФЛАНГ

Уларга келгусида ўзлари фахрлана оладиган исмлар қўйинг!

маъносини билиш учун тегишли рақамга хабар жўнатаман. Орадан ҳеч қанча вақт ўтмай "Моҳигул — ойдек сулув ва гул каби кўркем қиз" жавобини олдим. Қизиқ, исмимга бунчалик тез, қисқа ва лўнда қилиб таъриф беришларини кутмаган эдим. Ахир, ҳар бир исмининг келиб чиқиши тарихи, қайси сўздан олингани, қайси замонларда кимларга қўйилган ёки қайси даврда оммалашгани ҳақида изоҳ бўлиши керак-ку!

Исм ҳам ҳусн. Инсон келажига таъсир этувчи, ўтмишини ифодаловчи, улкан зафарларга чорловчи куч, назаримда. Psixologlar қулоққа ёқимли эшитилувчи сўз, дея кишининг исмини таъкидлашади. Шу боис руҳиятга таъсир қилиш, бирор-бир ютуққа эришиш ёхуд ўз «карьераси»нигизни яратишда аввало сиз суҳбатдошингиз ёки ҳамкорингизга нима деб ва қандай оҳангда мурожаат этишингиз муҳим аҳамиятга эга. Танимаган, аммо қайсар ёки нозиктаб деб эшитган одамингиз билан алоқа ўрнатишингизда ҳам сизнинг ва унинг исми муносабатларингизнинг бир марталик ёки давомий бўлишини белгилаши мумкин.

Суҳбатдошининг, яъни бир умр бирга яшаши мумкин бўлган орзусидаги шахзоданинг ўзига "Нилу" ёки бўлмаса "Муни" дея мурожаат қилиши қизнинг унга нисбатан фикрини салбий томонга ўзгартирди. Бироз жаҳл ва хафа бўлганнамо "Исмин Нилуфар ёки Мунира. Исмимни қисқартириб айтишлари менга ёқмайди", дея жавоб қайтарди. Бу эса, табиийки, йигитга ҳам хуш келмади. Бир кўришда ёқтириб қолган маликаси энди унинг хаёлида калондимоғ, худбин, ақл ўргатадиган, ўзини бошқалардан устун кўядиган кимса сифатида гавдаланди.

Ҳар бир инсонга исм қўйиш, бу — уни шарафлашдир. Лекин айримлар Фароғатни "Пора", Наргизни "Наги", Шаҳодатни "Шахот", Севарани "Сева, Севка", Санобарни "Санка, Санов" тарзида айтишяпти. Исм қўйишдан мақсад инсонни улуғлаш, дедик. Аммо биз келтирган мисолларда унинг акси эмасми? Халқ орасида айрим исмлар шундай кўпол тарзда талаффуз қилинадики, ҳатто уялиб кетасан киши. Шундай пайтлари аввало исм эгасининг, сўнг унга мурожаат этувчи, ота-она, бобобувининг жимгина қараб туришидан, аникроғи, бепар-

қандай талаффуз қилишни ўргатсангиз — шунга одатлангандек.

Кўхна удумимизга кўра, чақалоқ етти кунлик бўлгач, фарзанд кўрган ота ёки наварали бўлган бобо ўқимишли, обрўли, иймон-этиқодли, диёнатли, иложини тополса, машҳур кишини уйига чорлаб, жиғарбандига исм қўйиб беришни илтимос қилганларки, болага яхши исм бериш ота-онанинг биринчи вазифаси ҳисобланади. Шариат буюришича, исм қўювчи киши чақалоқнинг ўнг қулоғига азон, чап қулоғига такбир айтиди. "Солиҳ ва солиҳа бўлсин, фарзанди комил бўлсин, Оллоҳ таоло ва миллат равақи йўлида яхши амалларни қилувчи бўлсин" ва шу каби эзгу тилларни билдириб, дуога қўл очади. Бола эсини таникач, унга "Фалончи сенга исм қўйган, ўша кишидек яхши одам бўлгин", деб қайта-қайта тайинлайдилар. Бола ҳам ўзига исм қўйган у зотдек бўлишга интилиб, ўз исми билан фахрланиб юради. Бундан кўринадики, ота-боболаримиз исм қўйиш орқали ҳам яхши таълим-тарбия беришни, ўтиб кетган ва барҳаёт яхши одамлардан ибрат олишни кўзлаганлар.

Замон ўзгаргани сари

ёки Гилейра эканини тушунишмайди. Демак, мавсумий исм танлаш ҳам нотўғри. Аммо исм қўйишда машҳур адабий асарлардаги бош ижобий қаҳрамонлар ҳам муайян даражада аҳамият касб этишини-да инкор қилиб бўлмайди.

Мисол тарихида публицист Абдуқаҳҳор Иброҳимовнинг "Ёруғлуг" китобидаги қуйидаги фикрларни келтириш ўринли: "Абулқосим Фирдавсийнинг "Шохнома" асари тарқалиши билан Рус-тум, Сухроб исмлари халқимиз орасида кенг ёйилди. XX асрнинг йигирманчи ва ўттинчи йилларининг биринчи ярмида ўғил болаларга Отабек, Анвар ҳамда киз болаларга Кумуш, Кумушбиди, Раъно исмларини қўйиш кенг расм бўлган эди". Бу ҳолни муаллиф Абдулло Қодирнинг "Ўткан кунлар", "Мехробдан чаён" романлари сабабли дея изоҳлайди.

Тахририятларга мактуб йўловчи айрим муштарийларнинг ҳамда мақолага киритилаётган кишиларнинг исм-фамилиясида кўп ҳолларда хатоликлар борлигини кўраимиз. Исм-фамилиялардаги "о"нинг "а", "ў"нинг "у", "ҳ"нинг "х" тарзида ёзилганида фуқаролик ҳолатларини қайд этувчи ташкилотлар ҳамда ички ишлар бошқармаларидаги

ва нотўғри расмийлаштирилди. Туғилганлик тўғрисидаги гувоҳномалар ва паспортлар нотўғри ёзилди. Афсуски, замонга зайлига кўра бу ҳолатга кўпчилик бепарқаради. "Ёруғлуг"да келтирилган қуйидаги фикрларни мисол тариқасида келтириб ўтаман: "Диримизда кенг тарқалган Муҳаммад исми "Маҳамат", "Мамат" деб ёзилган. Бу исм қўшма отлар таркибида "Мат", "Мама", "Ма"гача қисқартирилган ҳолатлар ҳам бор: Муҳаммад Қобил — Матқобил, Муҳаммад Юсуф — Мамаюсуф, Муҳаммад Раҳим — Мараим деб ёзилган ва шундай ёзув таъсирида оғзаки нутқда бу исмларни қисқартириб айтиш русум бўлиб қолган. Шунингдек, кўп исмларимиз русчага мослаштириб нотўғри ёзиларди: Аҳмад — Аҳмед(Ахмедов), Иброҳим — Ибрагим, Ёқуб — Яқуб, Хўжа — Ходжа(Ходжаев) кабилар".

Умид қиламанки, ҳурматли муштарий, юқоридаги фикрларим сизга эриш туюлмайди. Аксинча, бироз мулоҳаза юритишга чорлайди. Ахир, исми қисқартириб, чала эмас, тўлиқ айтиш фақат тил софлигига хизмат қилиб қолмасдан, балки ўзгаларга нисбатан ҳурмат белгиси ҳамдир.

Моҳигул ҚАСИМОВА

ДИЛНИ РАВШАН ҚИЛАДИГАН НУР

Иссиқ жон иситмасиз бўлмас экан, даволашни учун шахарга отландим. Йўл олис, автобус ичи диққатсиз. Йўловчиларнинг суҳбатлашишга ҳам ҳафсаласи йўқ. Зерикканидан кимдир китоб, кимдир газета ўқийди, кимдир писта чақади, бошқаси хаёлга толганча мудраб кетмоқда. Бироқ чамаси 30-31 ёшлардаги бир аёлнинг телефондаги беаъни суҳбати барчанинг эътиборини тортди. У энгсиз, тор кофта кийган, қулоғини ота тешиб, қатор-қатор сирғалар тақиб олганди. Қўл тирноқлари узунлигидан бежирим сумкачасини аранг ушлаб турганга ўхшарди. "Ёш хоним" ҳам-манинг нигоҳи ўзига қадалганини сезса-да, овозини пасайтирмас,

ҳатто эркаклар ҳам тилга олишга тортинадиган сўкишларни авжига чиқарди. Йўловчилар унга нозиклик билдира бошладилар. Қари-ялар панд-насихатга ўтишди. Аёл эса бу гапларга бепасандларча боқарди, холос. Шу пайт автобус тўхтади. Ўрта ёшлардаги ҳайдовчи ака «дод-вой»ига қарамасдан уни йўлда тушириб кетди.

Уйга ботаман. Ўзбек аёлига бундай беҳаёлик, беандишалик қайдан ёпишди? Бу аёлнинг оиласи борми, фарзандлари бўлса, уларнинг тарбияси қанақа экан? Аждодларимиздан гўзал шарм-ҳаё, ахлоқ мезонлари мерос қолган. Биз, авлодлар уларга муносиб бўлмоғимиз даркор эмасми?

Ахлоқ кишининг хулқ-атворида, эътиқолида, юриш-туришида, фикр-мулоҳазасида, мулоқотида намоён бўлади. Ахлоқли инсон ўзини қаттиқ ҳурмат қилади, унда ички интизом шаклланган бўлади. Айниқса, уни ҳаё аталмиш нозик хислат бепарқаради. Ҳаё — бу поклик, сабр-бардош, одобдир.

Қадим-қадимдан аёл ҳаё рамзи сифатида қадрланган. Ривоят қилишларича, ўлимга маҳкум этилганлар орасида бир аёл ҳам бор экан. Маҳбусларни зиндондан чиқариб, дор томон олиб кетишгаётганда ҳалиги аёл мирғазаблардан ип ва игна беришларини сўрабди.

— Нима қиласан ипу игнани? — дебди улар.

— Тиззамнинг чоки сўкилибди, шуни чандиб олай...

— Ахир, сен ҳозир ўласан-ку! — ажабланибди посбонлар.

— Мен аёлман, шарм-ҳаёمنى сақлай. Ўлим сари кетаётган бўлсам ҳам, номусим ҳақи, халойиқ олди-га аёлдай чиқишим керак!

Унинг жавобидан мирғазаблар лол қолишди.

Улугъ маърифатпарвар Абдулла Авлоний «Ҳаё дилни равшан қилдурган бир нурдирки, инсон ҳар вақт шу маънавий нурнинг зийсига муҳтождир... Ифратнинг пардаси, виждоннинг никоби ҳаёдир», деб ёзган. Ул зотдан ошириб нима ҳам дея олардик...

Дилбар НОРМУРОВА,
Термиз шаҳридаги
11-умумтаълим мактаби
ўқитувчиси

ХОРАЗМЛИК ПАХЛАВОН ҚИЗЛАР ЮТУФИ

Бугунги кунда ўзбек курашини дунё ахли тан олди. Хар йили кураш бўйича ўнлаб нуфузли мусобақалар, мамлакатлар биринчиликлари, қитъа ва жаҳон чемпионатлари ўтказилаётгани сўзимизнинг тасдиғидир. Шубҳасиз, бу бизнинг фахримиз, қувончимиз.

Жорий йилнинг 27-28 октябр кунлари Англиянинг Борнмут шаҳрида ўзбек кураш бўйича ўсмирлар ва ёшлар ўртасида жаҳон чемпионати бўлиб ўтди. Икки кун давомида шаҳардаги «Рой Мур» спорт мажмуаси буюк британиялик кураш ихлосмандлари билан бўлиб ўтди. Маҳаллий мухлис-лар Осий, Африка, Европа, Океания ва Америка қитъасининг ўттиздан ошқ мамлакатидан ташриф буюрган энг сара ёш курашчиларнинг маҳоратидан баҳраманд бўлишди.

Еттинчи бор уюштирилган ёшлар чемпионати ўзбекистон терма жамоаси учун салмоқли кечди. 1993—1995 йилларда тузилган ёш полвонлар катнашган мазкур баҳсларда ҳамюртларимиз ғолиб ва совриндорлар сарафидан жой олишди. Қувонарлиси, жаҳон чемпионатида катнашган Урганч давлат университетининг жисмоний маданият факультети талабалари Р.Қурбонова ва Г.Отажонова англиялик кураш ихлосмандларидан илқ таассурот қолдирди. Урганч туманининг Чандиқийт кишлоғида тузилган Робия Қурбонова 70 килограмм вазн тоифасида Жанубий Африка Республикаси, Хиндистон, Мўғулистон ва Франциядан келган рақибларини енгиб, жаҳон чемпиони деган юксак эътирофга сазовор бўлди. Шу туманининг Дўрмон кишлоғида вояга етган Гулёр Отажонова эса 63 килограмм вазн тоифасида

бия Қурбонова эса ёшлар ўртасида амалдаги жаҳон чемпиони, қорақалпоғистонлик Зулхужа Худойёровани доғда қолдирганди.

Ғолибларни қутиб олиш маросимида Урганч аэропорти гавжум бўлди. Барчанинг юзидан шод-хуррамлик уфуриб турганини илғаш мушкул эмасди.

— Қувонганимдан ҳис-ҳаяжонларимни таъриф-лай олмаяпман. Полвон қизларимиз ишончимизни оқлашди. Бундан жуда бахтиёрман. Шу ўринда, спортчиларимизни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаган вилоятимиз ва Урганч тумани ҳокимлигига, вилоят маданият ва спорт ишлари бошқармаси ва Урганч давлат университети раҳбариятига раҳмат айтаман, — деди қувонч билан вилоят кураш федерацияси раиси Раимбой Шержонов.

Ийилганларнинг барчасини бир эзгу-мақсад бирлаштирганди. Фурсатдан фойдаланиб, уларни суҳбатга қорладик:

Робия Қурбонованинг бувиси 72 ёшли Шукржон моми:

— Робиянинг бобоси Янгибой ҳам полвон бўлган. Эндиликда неварам ҳам бобоси корини касб қилиб, миллий ифтихоримиз саналган кураш билан шуғуллангангидан, халқро спорт майдонларида ўзбекистонимиз шону шухратини юқори кўтараяётганидан мамнунман. Бундан кўксим фохр ва гурурга тўлади, — дея набираси билан фахрланди.

Юртимиз шаънини улуғлаб, қўллаб инсонларга қувонч ҳадя этган спортчи-қизларимиз ҳам ўз севинчини яширмай, тўлиб-тошиб таассуротлари билан ўртоқлашди:

Феруза ТАҒРИБЕРГАНОВА, «Ma'rifat» мухбири

— Муваффақиятга эришишимда Ўзбекистонда хизмат кўрсатган мураббий Баҳодир Бекжонов, устозларим Алфия Иброҳимова ва Маҳмуджон Раҳимовнинг ҳиссаси катта, — деди жаҳон чемпионати совриндори Гулёр Отажонова. — Уларнинг маслаҳат ва ўғитлари туфайли шу даражага етдим. Хали ниятларим бисёр, янги-янги марраларни забт этиш иштиёқидаман. Мақсадларим ушатиши йўлида ҳаракат қилавераман, чунки Ватан номини улуғлаш ҳар бир инсоннинг бурчидир.

— Ишончинг дастлабки сир-асрорларини Хонча туман педагогика ва спорт коллежиде биринчи мураббийи Каҳрамон Нуруллаевдан ўрганганман, — дея сўз бошлади жаҳон чемпиони Робия Қурбонова. — Сўнгра Жамшид Худойберганов кўл остида шуғулландим. Айни дамда дундам Гулёр билан бирга Маҳмуджон Раҳимовдан сабоқ олаяпмиз. Курашимиз Олимпиада ўйинлари дастурига қиритилишига умидворман. Ниятим ушбу нуфузли мусобақада ҳам мустакил юртим байроғини баланд кўтаришдир.

Полвонларимиз муваффақиятларига Урдунинг «Жисмоний тарбия назарияси ва методикаси» кафедраси профессори, кураш бўйича вилоят терма жамоаси бош мураббийи Маҳмуджон Раҳимов муносиб ҳисса қўшаётир:

— Мазкур мусобақага жиддий тайёргарлик кўргандик, меҳнатларимиз зое кетмади. Насиб қилса, келгуси мусобақаларда ҳам юқори кўрсаткичларга эришамиз, деган умиддамиз.

Феруза ТАҒРИБЕРГАНОВА, «Ma'rifat» мухбири

ФУТЗАПДА ҲАМ «ПЕНТАКАМПИОН»

Футзал бўйича Таиланд пойтахти Бангкок шаҳрида ўтказилган жаҳон чемпионати якунига етди. Унда Бразилия терма жамоаси ўз тарихида бешинчи мартаба чемпион деган шарафга сазовор бўлди.

Хал қилувчи баҳсга қадар кучли рақибларни бирма-бир енгган Испания ҳамда Бразилия терма жамоалари якунда бош соврин учун майдонга чиқди. Гарчи ўйинда европаликлар фаолроқ ҳаракат қилган бўлса-да, омад қарши ҳужумлардан анққ фойдалана олган «сарик дев»ларга қулиб боқди. Асосий бўлимлар 2:2 ҳисобида тугади, қўшимча дақиқаларга мурожаат этилди. Унда Негонинг голи бразилиялик футзал ихлосмандлари қалбига қувонч улашди.

Учинчи ўрин учун кечган баҳсда Италия терма жамоаси колумбиялик ҳамкасбларини синовга қорлади. Якунда италияликлар 3:0 ҳисобида ғалабага эришди.

МЕССИ — ЭНГ ЗҲР ТҲПҲРАР

Футбол тарихи ва статистикаси халқаро федерацияси (IFFHS) Аргентина терма жамоаси ҳамда «Барселона» ҳужумчиси Лионель Мессини 2012 йилнинг «Энг яхши тўпурар» деб эълон қилди.

Узига хос баҳолаш мезонига кўра, ушбу совринга даъвогарлик қила олувчи футболчиларнинг жорий йил давомида ўз клуби тарихида халқро учрашувларда урган ҳамда терма жамоа сафида рақиб дарвозасига йўллаган голлари ҳисоблаб чиқилди.

Унга кўра, Лео Месси қиритган голлар 23тани ташкил этди. Иккинчи ўринда «Сантос» ҳужумчиси Неймар номи қайд этилди. Унинг «газаси»да 21та «жавоҳир» мавжуд. Учинчи ўрини эса Радамель Фалькао, Златан Ибраҳимович ва Криштиану Роналду ўзаро «бўлишиб» олиши мумкин. Уларнинг ҳисобига 17тадан гол эзилган.

ДАВЬОВАРЛИК ЙҲЛИ

Атлантик-Сити шаҳрида бокс кечаси ташкил этилди. Унда суперогир вазн тоифасидаги чарм қўлқоп соҳиблари — Сет Митчелл ва Жонатон Бэнкс қарама-қаршилиги қизтилдди.

WBC таснифидаги чемпионлик камари соҳибини Владимир Кличко билан беллашмиш имконини қўлга қиритиш мақсадида рингга чиққан боксчилар дастлабки саралаш баҳсида мухлислар эътиборига кескин ва мurosасиз мушғлашув кечасини тақдим этишди.

Бэнкс рақибини иккинчи раунддаёқ нокаутга учратиб, Митчеллнинг интилишларига ҳозирча нукта қўйди.

Давьоварлик йўлланмасига яқинлаштирувчи иккинчи тўқнашув 15 декабрда Арреала ва Стивенс ўртасида ўтказилди. Учрашув ғолиби Бэнкс тўсиғидан ўтса, чемпионга дўч келади.

ИШОНЧЛИ ҒАЛАБА

«Формула-1» мусобақалари тезлик ва қаққонлик бобида тенгсиз спортчи-ҳайдовчиларни кўриқдан ўтказди. Англиялик пойгачи, «Макларен» жамоаси етакчиси Льюис Хэмилтоннинг мазкур мусобақалардаги иштироки мухлисларни бефарқ қолдирмади.

У Остин шаҳрида ўтган АҚШ Гран-приси туркумига кирувчи кимўзарда аҳойиб ғалабани қўлга қиритди.

Бу борада иккинчи ўрин Себастьян Феттель («Ред Булл»)га насиб қилган бўлса, кучли уликни Фернандо Алонсо («Феррари») якунаб берди. Ажабланирлиси шуки, Марк Уэббер («Ред Булл») ва Жан-Эрик Вернь («Торо Россо») сингари таниқли пойгачилар хатто финишга ҳам етиб келолмай, ярим йўлда мусобақадан чиқиб кетишди.

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети маъмурияти ва касаба уюшма қўмитаси собик кимё факультети «Табий бирикмалар кимёси» кафедраси профессори

Анвар ЗИЯЕВнинг

вафоти муносабати билан унинг оила аъзолари ва яқинларига ҳамдардик билдиради.

ШАҲАРЧАГА СПОРТЧИЛАР ТАШРИФИ

Ғойдали иш қанча эрта бошланса, натижаси шунча самарали бўлади. Бўш вақтини ёшлигидан мазмунли ўтказган йигит-қизлар жамиятда ўз ўрнига эга бўлади.

Шундай йўл тутиб, бугун жаҳон микёсидаги мусобақаларда Ватанимиз шаънини улуғлашдек шарафли ишга бел болаган ёшларимиз, ютуқларини эшитганимизда кўксимиз чексиз қувончга тўлади.

«Ёшлик» талабалар шаҳарчаси ҳокимлиги ташаббуси билан ёшларнинг бўш вақтини мазмунли ўтказиш, уларни оммавий спортга жалб этиш ҳамда спортни кенг тарғиб қилиш мақсадида машҳур спортчилар билан тез-тез учрашувлар ташкил этилади. Шундай тадбирларнинг би-

рига таниқли спортчи қизлар тақлиф қилинди.

— Шахмат билан 8 ёшимдан бўён шуғулланиб келаман, — дейди юртимиз хотин-қизлари ўртасида биринчи бўлиб халқро гроссмейстер талабини ба-жарган, бир неча қарра Ўзбекистон чемпиони, Марказий Осиё

СЕРМАЗМУН 10 ЙИЛ

Айни кунларда Қашқадарё вилоятининг барча туманларида Болалар спортини ривожлантириш жамғармасининг 10 йиллигига бағиш-лаб спорт тадбирлари ўтказилмоқда.

Ана шундай 42та спорт тадбирига минглаб ёшлар жалб этилди. Қувонарлиси, ўтказилган тадбирларнинг 23таси жамғарма маблағи ҳисо-

бидан қурилиб, фойдаланишга топширилган болалар спортини ривожлантиришга ташкил этилди. Маълумотларга кўра, биргина Қашқадарё ви-

лоятда 2003—2011 йилларда фойдаланишга топширилган спорт иншоотларининг қурилиш учун жами 27 миллион 745 миллион сўм сарфланган. Жумладан, янги спорт иншоотлари қуришга 5 миллион 407 миллион, мактаб спорт залларини бунёд этиш-

га 12 миллион 874 миллион, мавжуд спорт иншоотларини реконструкция қилишга 306 миллион, сузиш ҳавзаларини капитал таъмирлашга 1 миллион 701 миллион ва болалар спорт майдончаларини қуриш учун 156 миллион сўм йўналтирилган.

Ўктам МЕЙЛИЕВ, «Ma'rifat» мухбири

«O'ZBEKISTON» nashriyot-matbaa ijodiy uyi

«O'zbekiston» nashriyot-matbaa ijodiy uyi tashkilotlarini hamkorlikka taklif etib, poшиrlik va matbaa mahsulotlarining barcha tur-larini, jumladan:

- badiiy va bolalar adabiyati;
- ijtimoiy-siyosiy adabiyotlar;
- ensiklopediyalar;
- rangli va bezakli mahsulotlar (albomlar, plakatlar, bukletlar, adres papkalari va boshqalar);
- qat'iy hisobda turuvchi raqamli blankalar, chek va ruyxatga oluvchi kитoblari;
- o'quv anjomlari (umumiy daftarlar, kundaliklar, rasmlar daftarlari va boshqalar);
- import urini bosadigan xalq iste'moli mollari;
- A4 va boshqa formatlardagi ofis-xujalik qog'ozlari, kanceliyariya kitoblari va boshqalarni shartnoma asosida, qisqa muddatlarda, yuqori sifat darajasida, kelinilgan narxlarda tayyorlab berishini ma'lum qiladi.

Мурожаат учун манзил: Ўзбекистон Республикаси, 100129,
Тошкент шаҳар, Навоий кўчаси, 30.

Телефонлар: 244-34-01, 244-38-93, 244-37-81

Факс: (371) 244-38-10, 244-87-55.

e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz

Web: www.iptd-uzbekistan.uz

Ma'rifat

TA'SIS ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi, O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Ta'lim, fan va madaniyat xodimlari kasaba uyushmasi Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

Tahrir hay'ati: Madamin ARIPJANOV, Jumanazar BEK-NAZAROV, Baxtiyor DONIYOROV, Farrux JABBOROV (bosh muharrirning birinchi o'rinbosari), Baxtiyor YOQUBOV (mas'ul kotib), Mahmuda MURZAYEVA, Husan NISHONOV (bosh muharrir o'rinbosari), Nurlan USMONOV (bosh muharrir o'rinbosari), "Учитель Узбекистана", Aleksey CHUKARIN (mas'ul kotib, "Учитель Узбекистана"), Sa'dulla HAKIMOV.

Gazeta

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida № 0067 raqam bilan ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6416

INDEXS: 149, 150. Г-1118.

Tiraji 32101.

Hajmi 4 bosma taboq.
Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3.

«Ma'rifat»dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat ruxsati bilan amalga oshirilishi shart. Tahririyatga kelgan qo'yilmalar taqir qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent,
Matbuotchilar ko'chasi, 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib—233-99-15, umumiy o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-53-16, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yangiliklari bo'limi — 236-54-03, adabiyot, madaniyat, kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 236-54-69, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-54-23, siyosat, xalqaro hayot va sport yangiliklari bo'limi — 236-55-58, reklama va marketing bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda

erkin narxda

Dizaynerlar:

Malohat TOSHOVA,

Liliya BINASHEVA.

Navbatchi muharrir:

Oybuvi OCHILOVA.

Navbatchi:

Sherali NAMOZOV.

«Sharq» nashriyot-matbaa aksionerlik kompaniyasi bosmaxonasi.

Korxona manzili:

«Buyuk Turon» ko'chasi, 41-uy

Yil axboroti — 21.15

Topshirildi — 21.45